

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav románských studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Italianistika

Bc. Simona Reseková

Paměť a identita v „arménskej“ trilógii Antonie Arslan
Memory and Identity in Antonia Arslan's „Armenian“ Trilogy

Praha 2018

Vedúci práce: PhDr. Mgr. Alice Flemrová, Ph.D.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetku použitú literatúru a pramene a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia k získaniu rovnakého či iného titulu.

V Prahe dňa 22. 7. 2018

.....

Bc. Simona Reseková

Na prvom mieste by som chcela poďakovať mojej vedúcej PhDr. Mgr. Alici Flemrovej PhD. za vedenie práce, konzultácie a rady k nej a za jej nápomocný a priateľský prístup. Veľká vďaka patrí tiež mojej benátskej profesorky Soni Haroutyunian, ktorá mi prvotne poskytla cenné podnety k môjmu výskumu. Po náročnom období, kedy som obnovila štúdium, mi bol nesmiernou oporou a motiváciou aj skvelý nový a vyrovnaný ročník kolegov – priateľov, ktorý vôbec nie je samozrejmosťou. Ďakujem preto aj im, menovite Alene, Veronike, Jane, Kryštofovi a Josefovi.

Abstrakt

Práca sa venuje rozboru tzv. „arménskej“ trilógie Antonie Arslan so zameraním sa na odraz pamäte a premeny identity. Na úvod ponúka medailónik autorky s dôrazom na motívy, ktoré ju viedli k napísaniu diela. Následne dielo stručne analyzuje a zasadzuje do historického kontextu. Jadrom práce je konkrétna reflexia trojgeneračnej pamäte hlavných predstaviteľov a skúmanie, ako táto ovplyvnila identitu jednotlivých generácií, na základe aplikácie všeobecných poznatkov o danom fenoméne.

Kľúčové slová

pamäť, identita, arménska genocída, Antonia Arslan, La masseria delle allodole, La strada di Smirne, Il rumore delle perle di legno

Abstract

The thesis deals with the analysis of the so- "Armenian" trilogy by Antonie Arslan, focusing on memory reflection and identity transformation. The introduction presents the author's medallion with an emphasis on the motifs that led her to write a work. Subsequently, it briefly analyzes her work and its historical context. The core of the work is the reflection of the three-generation memory of the main representatives and the study of how it affected the identity of the generations, based on the application of general knowledge about the phenomenon.

Keywords

memory, identity, narration, armenian genocide, Antonia Arslan, Skylark Farm, La strada di Smirne, Il rumore delle perle di legno

Obsah

Úvod	6
1. Autorka a „znovuobjavenie“ arménskej identity	7
2. Arménska trilógia	10
3. Autorkin štýl a formálna stránka trilógie	13
4. Historické pozadie	16
5. Reflexia historických udalostí a kontextu skrz vykreslenie postáv	21
6. Teórie identity a pamäte	26
6.1. Identita a jej reflexia	26
6.2. Význam traumy	29
7. Prvá generácia	32
7.1. Yerwant	32
7.2. Preživší: Arussiag, Nevart, Henriette a Nubar	39
7.3. Slečna Mac Arpianian	43
8. Druhá generácia	44
8.1. Yetwart a Khayël	44
8.2. Hrayr	47
9. Tretia generácia: Antonia	48
Záver	51
Riassunto	53
Zoznam použitej literatúry	54

Úvod

S dielom Antonie Arslan som sa prvýkrát stretla na hodinách Arménskej literatúry počas môjho štúdia v Benátkach. Prekvapili ma samotné pohnútky autorky vedúce k napísaniu poloautobiografickej trilógie, založenej čiastočne na rozprávaní autorkinho dedka, čiastočne vzišlé z fantázie a autoskej imaginácie. Arslanová, dlhoročná profesorka talianskej literatúry, sa totižto k spisovateľskej dráhe dostala až vo vyššom veku, kedy akoby „znovuobjavila“ svoju potlačenú arménsku identitu a vo svojej umeleckej tvorbe jej dala voľný priechod. Príbehy autorkiných predkov sa na stránkach jej kníh odohrávajú na pozadí historických udalostí v Osmanskej ríši začiatkom minulého storočia, pričom kulminačným bodom sú udalosti začaté od apríla 1915 známe ako arménska genocída. Prekvapilo ma, akú veľkú odozvu tzv. „Arménska“ trilógia Antonie Arslan získala v Taliansku, kde bola téma genocídy očividne jedným z pozabudnutých, ak nie úplne neznámych, zákutí histórie.

Arslanovej dielo mi preto ponúklo jedinečnú možnosť skĺbiť taliansku kultúru s mojím druhým predmetom záujmu a štúdia, Arménskom a jeho kultúrou a dejinami. Rozhodla som sa preto (za prvotného impulzu mojej talianskej profesorky a po konzultácií s mojou vedúcou práce) pre analýzu diela z hľadiska toho, ako je v ňom vykreslená trojgeneračná pamäť jej jednotlivých členov a ako sa títo vysporadúvajú so svojou arménskou identitou skrz zážitok traumy, ktorou bola smrť niektorých členov jej prvej generácie poča arménskej genocídy.

Tomuto jadru práce predchádza krátky medailónik autorky s dôrazom na udalosti, ktoré viedli k jej reflexii vlastnej, čiastočne arménskej identity a následne k napísaniu diela. Nasleduje stručná analýza diela, špecifického autorkinho štýlu, ukážka rozboru postáv, ktoré sú vykreslené skrz orientálnu stereotypizáciu a stručný náčrt historického pozadia udalostí, na ktorých pozadí sa román odohráva, a ktorý je z môjho hľadiska nevyhnutný pre pochopenie hĺbky arménskej tragédie. Záverom vskratke zhrňujem ďalšiu autorkinu produkciu, ako odborného, tak beletristického charakteru a jej prijatie a ocenenia.

1. Autorka a „znovuobjavenie“ arménskej identity

Antonia Arslan sa narodila roku 1938 v Padove. Vyštudovaná archeologička na univerzite v Padove, na ktorej pôsobila dlhé roky ako profesorka novovekej a súčasnej talianskej literatúry, je autorkou prehľadových odborných publikácií venovaných literárnej kritike pod názvom *Dámy, drogy a sliepky. Taliansky populárny román medzi 19. a 20. storočím* (Dame, droga e galline. Il romanzo popolare italiano fra Ottocento e Novecento) a *Dámy, sliepky a kráľovné. Talianska ženská literatúra medzi 19. a 20. storočím* (Dame, galline e regine. La scrittura femminile italiana fra '800 e '900).¹ Zlom v jej kariére nastal s prekladom poetickej zbierky arménskeho autora Daniela Varužana *Spev chleba* (Il Canto del Pane, Guerini, 1992), pri ktorom akoby znovuobjavila svoje korene:

„Zamilovala som sa do Varužana, keď som čítala niektoré z jeho básní vo francúzštine a keď som ich počula recitovať v arménčine. Pri počúvaní sa mi zdalo, akoby z oných veršov vychádzala hypnotická a nákazlivá hudba, akoby som konečne srdcom a myslou pochopila skľučujúcu silu môjho pokrvného dedičstva a nárek celého národa, ktorý zomiera tak, ako zomrel jeho básnik, unesený v noci od svojich príbuzných, naložený spolu s mnohými ďalšími Arménmi na vlak, ktorý cestoval v ústrety neznámemu osudu: na smrť, samozrejme, ale spôsobov a čias, ktoré zostali po mnoho rokov neznáme, pochované zabudnutím, ktoré na viac než storočie zakrylo arménsku tragédiu.“²

Knihu prekladala za pomoci mladej vedkyne, Chiary Haïganush Meighian, ktorá jej text prekladala doslovne a Arslanová preň hľadala čo najvernejšie prevedenie do taliančiny. Nasledoval obrovský úspech a predstavenie arménskeho autora talianskemu publiku, spojené s vedeckými publikáciami a prekladateľkinou prezentáciou knihy po celej krajine. Ako však uvádza na inom mieste, k prekladu Varužana sa Arslanová dostala na podnet profesora Zekiyana, predstaveného mechitaristov z ostrova San Lazzaro v Benátkach, ktorý jej povedal, aby sa pre zmenu namiesto talianskych spisovateľov venovala, ako čiastočná Arménka,

¹ Pozri <http://www.antoniarslan.it/>.

² VARUJAN, Daniel. Il Canto del Pane. guerini: 1992; Presentazione: „Mi ero innamorata di Varujan leggendo alcune delle sue liriche in francese, e sentendole recitare in armeno. Mi pareva di sentire come una musica ipnotica e intossicante provenire da quei versi, di capire finalmente col cuore e con la mente la forza struggente della mia eredità di sangue, e il pianto di un intero popolo che muore come morì il suo poeta, rapito di notte ai suoi familiari, caricato insieme a tanti altri armeni di Costantinopoli su un treno che viaggiava verso un ignoto destino: di morte, certo, ma in modi e tempi che per tanti anni rimasero sconosciuti, sepolti dall'oblio che aveva ricoperto la tragedia armena per più di mezzo secolo.“

Varužanovi.³ Preklad, všetkými cenený ako verný a umelecky vysoko hodnotný, bol len začiatkom:

„A vtedy som začala počuť echá, hlasy volajúce z anatólskej púšte... Hlasy týchto bytostí, ktorých životy boli pretrhnuté, týchto mladých žien, ktoré mali 12, 15, 16 rokov, ktoré boli nemilosrdne zavraždené, znásilnené alebo vyhnané z ich zeme. Počula som hlasy mojich dvoch preživších tiet, ktoré boli obe znásilnené a životy oboch zhasli v Spojených štátoch. Ani jedna nemala deti.“⁴

Ďalším stupňom pre Arslanovej reflexiu identity bol koncert arménskeho chóru z Paríža konajúci sa v Benátkach:

„Pri tej príležitosti sa všetko v mojom vnútri odblokovalo: napísala som báseň, neskôr dokonca ďalších päť, ktoré som nikdy nepublikovala, a ktoré som nazvala Anatólske balady.“⁵

Anatólske balady neboli len reakciou na umelecký zážitok z koncertu, ale spomínali aj na dedka a jeho volanie matky Iskuhi na smrteľnej posteli. Arslanová tvrdí, že hlasy začali byť čoraz nástojčivejšie a príbeh, ktorý jej dedko rozprával v mladosti ako odmenu za statočné znášanie ním nariadenej liečby na záhadnú chorobu, ktorá Antoniu sužovala, musí byť napísaný: „Vedela som, že tento príbeh sa v mojom vnútri stáva čoraz naliehavejším, a že je na mne, aby som prerozprávala jeho rozmery: oživiť zabudnuté veci, vydať svedectvo, prinútiť seba samú k rozmerom svedectva.“⁶

Konečným impulzom bolo ultimátum kamarátky. A tak Antonia jedného májového rána začala písať:

„Tri strany za deň, pretože toto bol príbeh, ktorý už vo mne jestvoval: pochádzal z ústne podaných rozprávání, pochádzal ďalej z mnohých ďalších príbehov. Prečítala som všetky publikované príbehy a poznala som svedectvá. Avšak nemohlo to vyjsť von ako svedectvo,

³ ARSLAN, Antonia. Come è nato questo romanzo; in: BOLLETTI, Rosetta. Scrittura e memoria. Lecce: Edizioni Frenis Zero, 2012; s. 30.

⁴ Tamtiež, s. 31: „E allora ho cominciato anche a sentire gli echi, le voci che chiamavano dal deserto anatolico... Voci di queste creature dalle vite spezzate, di queste giovani doe che avevano 12, 15, 16 anni, che sono state spietatamente uccise, violentate o cacciate dalla loro terra. Ho sentito la voce delle mie zie sopravvissute, che erano state violentate entrambe, la cui vita si consumò negli Stati Uniti. Nessuna delle due ebbe figli.“

⁵ Tamtiež, s. 33: „In quell'occasione si sbloccò tutto dentro di me: scrissi una poesia, anzi poi ne scrissi altre cinque che non ho mai pubblicato, e le ho chiamate Ballate anatoliche.“

⁶ Tamtiež, s. 35: „Sapevo però che questa storia stava diventando sempre più urgente in me, e che questa dimensione toccava a me raccontarla: rendere attuali le cose dimenticate, dare testimonianza, forzare me stessa nella dimensione della testimonianza.“

pretože som z tretej generácie, ale ako román: román o Arménoch, ktorí prežijú a o ich tragédií.“⁷

A tak v roku 2004 vyšiel román s názvom *Usadlost' škovránkov* (La masseria delle allodole), prvý z tzv. arménskej trilógie, ktorý v roku 2009 nasledovala *Cesta do Smyrny* (La strada di Smirne) a v roku 2015 *Hluk drevených perál* (Il rumore delle perle di legno).

⁷ Tamtiež, s. 35: „Tre pagine al giorno, perché questa era una storia che già esisteva dentro di me: veniva dai racconti orali, veniva poi da tante altre storie. Avevo letto tutte le storie pubblicate e conoscevo le testimonianze. Ma doveva venir fuori non come testimonianza, perché io sono della terza generazione, ma come un romanzo: il romanzo degli armeni che sopravvivono, e della loro tragedia.“

2. Arménska trilógia

Pod názvom arménska trilógia sa ukrývajú tri romány Arslanovej: *Usadlosť škovránkov* (La Masseria delle Allodole, 1. vydanie z roku 2004), *Cesta do Smyrny* (La strada di Smirne, 1. vydanie z roku 2009) a *Hluk drevených perál* (Il rumore delle perle di legno, rok vydania 2015). Nejedná sa však o trilógiu v pravom slova zmysle, nakoľko jednotlivé príbehy obsiahnuté v zmienených románoch na seba nenadväzujú, sú ukončené, a „trilógia“ je tak previazaná len skrz spoločných protagonistov (ako napr. postavy plačky Izmény, kňaza Izáka a žobráka Nazima či prostredníctvom autorkinho dedka Yerwanta) a intertextuálne odkazy na zvyšné diely trilógie, ako je tomu napr. v závere *Cesty do Smyrny*, kde autorka v poďakovaní vraví, že *Cesta do Smyrny* by nejestvovala, keby prv nebola napísaná *Usadlosť škovránkov*.⁸ Mimo tejto intertextuality v rámci trilógie mi však nedá nespomenúť odkaz na postavu arménskeho básnika Daniela Varužana a jeho dielo *Spev chleba*, ktorý bol jedným z literátov zatknutých v prvých dňoch arménskej genocídy v Konštantínopole. Práve skrz neho vykreslila autorka zatýkanie predstaviteľov arménskej inteligencie:

„Pred svojimi deťmi a tehotnou manželkou, Daniel Varužan, arménsky básnik, ukáže odvahu a usmeje sa: „Je to len bezpečnostné opatrenie. Je vojna. Sme v centre medzinárodnej pozornosti, nemôžu sa viac opakovať hrôzy z rokov vlády Červeného sultána.“ (Ale čierne krídlo mu zatarasí výhľad na okraji zorného poľa a strasie ho tuhý mráz.) Maria mu v rýchllosti chystá tašku s oblečením a na dno ukryje chlieb, lyžicu, pohár marmelády. „Nebudete to potrebovať,“ hovorí úradník od polície, ktorý velí skupinke, „je to len na krátky čas.“ Ale ako počuje jeho zaliečavý hlas, Daniel náhle pochopí, zahľadá sa mu do očí a číta v nich smrť. S chladnou veselosťou teda objíma Mariu akoby sa jednalo o akékoľvek iné odlúčenie, v rýchllosti pochyť knihu, pero a zošit s rozpracovanou básňou: „Stavím sa že budem mať aj čas navyše, beriem si so sebou *Spev chleba*. Ak sa ozve Alessio, porozprávaj mu čo-to ty.“⁹

Dej prvej knihy sa točí okolo plánovanej cesty Yerwanta, staršieho brata rodiny Arslanových a autorkinho dedka, ktorý v mladosti emigroval do Talianska a vyštudoval za lekára, do Anatólie za svojím bratom Sempadom a jeho rodinou. Žiaľ, do radostného

⁸ ARSLAN, Antonia. *La strada di Smirne*. Rizzoli: 2009, s. 285.

⁹ ARSLAN, Antonia. *La masseria delle allodole*. Rizzoli: 2004, s. 67: „Davanti ai suoi bambini e alla moglie incinta, Daniel Varujan, il poeta, mostra coraggio, sorride: „È una misura di sicurezza. C'è la guerra. Siamo al centro dell'attenzione internazionale, non possono più ripetere gli orrori degli anni del Sultano Rosso“ (ma un'ala nera gli disturba la vista, all'angolo dell'occhio, e un brivido fondo lo scuote). Maria gli prepara in fretta una borsa di roba e nasconde sotto un pane, un cucchiaino, un vasetto di marmellata. „Non ne avrete bisogno,“ dice l'ufficiale di polizia che comanda il gruppetto, „è solo per pochissimo tempo.“ Ma alla sua voce educata Daniel si riscuote improvvisamente, lo fissa negli occhi e vi legge morte. Allora con fredda serenità abbraccia Maria come se fosse un commiato qualsiasi, afferra al volo un libro, una penna e il quaderno del poema che sta scrivendo: „Ci saranno ore vuote, scommetto; mi porto via *Il Canto del Pane*. Se si fa vivo Alessio, raccontagli un po' tu. (...)“

plánovania zasiahnu dejinné udalosti: vstup Talianska po boku štátom Dohody do prvej svetovej vojny a osmanskou vládou naplánovaná genocída Arménov. Počas masakru na Usadlosti škovránkov, letného sídla Sempadovej rodiny, prídu o život všetci mužskí členovia rodiny s výnimkou najmladšieho Sempadovho syna Nubara, prezlečeného za dievčatko. Ženy a deti sú následne odsúdené spolu s ďalšími Arménkami z mesta na pochod smrti do sýrskej púšte, s avizovaným cieľom v meste Aleppo. V Aleppe však žije najmladší brat Arslanových, Zareh, lekár so stykmi v západných kruhoch. Práve naňho sa nakontaktujú rodinní priatelia, grécka plačka Izména, grécky kňaz Izák, ktorý len vďaka svojmu nearménskemu pôvodu v poslednej chvíli unikol osudu Sempada a jeho synov, a turecký žobrák Nazim. Vydávajú sa tak na cestu plnú prekážok za záchranu zvyškov rodiny Arslanových, ktorá je korunovaná záchranou Šusanig, Sempadovej manželky, jej troch dcér, Arussiag, Nevart a Henriette a najmladšieho syna Nubara, a ich vyslaním na cestu za Yerwantom do Benátok.

Druhá kniha osciluje medzi dvoma príbehmi – na jednej strane je Yerwant a jeho rodina a ich vysporiadanie sa s tragickou minulosťou, ktorá je teraz prítomná a zhmotnená v podobe štyroch bratových sirôt (Šusanig zahynula na lodi smerujúcej do Talianska), o ktoré sa treba postarať. Na strane druhej autorka cítila povinnosť vyrozprávať osudy gréckych záchrancov. Tí po splnení svojej misie ostávajú na čas v Aleppe a za pomoci nemeckej guvernanky sa ujímajú starostlivosti o arménske siroty v miestnom sirotinci. Ten však čoskoro obdrží nariadenie na premiestnenie do mesta Smyrna na západnom pobreží Malej Ázie s prevahou Grékov, a príbeh Izmény a Izáka spolu s ich arménskymi zverencami sa odohráva na historickom pozadí gréckej okupácie mesta a tragicky završuje smrťou protagonistov v plameňoch horiaceho mesta po príchode víťaznej tureckej armády. Osudy Arménov a Grékov v Malej Ázii, stáročnom spoločnom domove, sú tak navždy spečatené.

Tretia kniha akoby tvorila výnimku, odstup od historických udalostí, s ktorými ostáva spojená len postavou dedka Yerwanta a tety Henriette, jednej zo Sempadových preživších dcér. Jedná sa o krátke epizódy spojené s autorkinými spomienkami na detstvo počas druhej svetovej vojny, na prvé lásky či na arménskych príbuzných. Každopádne je román skôr autobiografickými memoármi, a arménsky element, tak prítomný v predošlých dvoch knihách, v ňom ustupuje do úzadia. Samotný názov, Hluk drevených perál, vysvetľuje autorka v poďakovaní a vnáša tak viac svetla do pohnútok, ktoré ju viedli k napísaniu tejto časti:

„Dobrodružstvo z Usadlosti škovránkov a z Cesty do Smyrny pokračuje s týmito drevenými perlami ako spomienkou na bary dávnych dôb, kedy povievajúce záclonky odháňali muchy a nechávali voľne vstupovať klientov. Koľko osôb som stretla v oných rokoch, koľkým by

som mala poďakovať najprv za zvedavosť spočiatku pozornú, neskôr emotívnu a účastnú na tragédií arménskeho ľudu, nasledovanú listami, odkazmi, správami z ciest, fotografiami; koľkými tvármi sa zaplňa myseľ, ktoré mi zverujú myšlienky a poznámky, pripomínajú stretnutie po rokoch. Všetci mi zaplňali srdce a dodali mi obrovskú silu zo spoločne zdieľanej bolesti, túžbu pokračovať v mojom povolaní rozprávača príbehov.“¹⁰

Drevené perly so svojím hlukom tak evokujú vynáranie sa spomienok z hĺbky pamäte, symbolizujú účasť na rozprávanom vo podobe živých poslucháčov a podnecujú k jeho pokračovaniu. Perly ako jednotlivé príhody, spomienky vyvolané vonkajšími impulzmi.

¹⁰ ARSLAN, Antonia. Il rumore delle perle di legno. Rizzoli: 2015; s. 179: „L'avventura della Masseria delle allodole e della Strada di Smirne continua con queste perle di legno, memoria dei bar di una volta, quando le tendine oscillanti tenevano lontane le mosche e lasciavano entrare i clienti. Quante persone ho incontrato in questi anni, quante ne dovrei ringraziare per l'attenzione curiosa dappprincipio, poi emozionata e partecipe, alla tragedia del popolo armeno, seguita da lettere, messaggi, resoconti di viaggi, fotografie; quante facce si affollano alla mente, mi affidano pensieri e appunti, ricordano dopo anni un incontro. Tutti mi hanno riempito il cuore, mi hanno dato la forza immensa di una pena condivisa, la vvoglia di continuare il mio mestiere di cantastorie.“

3. Autorkin štýl a formálna stránka trilógie

Špecifikom Arslanovej narácie je, že rozprávaný príbeh je situovaný hneď do niekoľkých lokalít, pričom v každej sa odvíja špecifický príbeh danej skupinky postáv. Táto charakteristika platí predovšetkým pre prvé dva romány, *Udalosť škovránkov* a *Cesta do Smyrny*. V prvom sledujeme príbeh autorkinho dedka a miesto, kde sa príbeh odohráva je Padova a neďaleké Dolo, teda reálne jestvujúce miesta. Rovnako Zarehovo sýrske Aleppo je konkrétnym miestom. Paralelne s príbehom Yerwanta a Zareha sa odvíja príbeh jeho brata Sempada žijúceho v Anatólii v bližšie nešpecifikovanom „Malom meste“ (Piccola città). Jedná sa o premyslenú rozprávačskú stratégiu, nakoľko z tretieho románu, *Hluk drevených perál*, sa dozvedáme, že sa jedná o východoanatólsky Charpút (alebo Kharpert), ktorú autorka použila zámerne, a ktorú odhaľuje v jednom z rozhovorov: „Chcela som, aby sa jednalo o mesto emblematické pre všetky mestá a všetky tragédie.“¹¹ Toto čiastočne imaginárne mestečko, čiastočne miesto s reálnym podloží, tak zároveň funguje ako odkaz na neuchopiteľnú minulosť a udalosti, a výstižne reflektuje nejasné správy, ktoré prichádzali z Anatólie k Yerwantovi, kedy sa príbeh jeho brata zahmlieval a stával neuchopiteľným a bez jasne daných indícií na jeho rozlúštenie. Proti sebe tak Arslanová stavia „reálny“ príbeh vysledovateľných udalostí v Aleppe a Padove v opozícií voči príbehu Sempada, ktorý vystavala na spomienkach dedka a ktorý doplnila znalosťou dobových reálií a imagináciou. Obdobne druhý román sleduje paralelne sa rozvíjajúce príbehy na jednej strane Yerwanta v Taliansku po príchode Sempadových sirôt, na strane druhej grécky príbeh Izmény a Izáka v Smyrne.

Ďalším prvkom románovej výstavby, ktorý si pri čítaní všetkých troch románov všimne čitateľ medzi prvými, je jeho časové zakotvenie. Romány sa odohrávajú akoby vo viacerých časových reáliách súčasne. Kým hlavná línia *Usadlosti škovránkov* je zasadená do rokov 1914-1916, autorka neraz počas vykresľovania jednotlivých postáv a udalostí, ktoré práve prežívajú, umožní čitateľovi „náhľad do budúcnosti“ a v krátkych zábleskoch tak anticipuje osud, ktorý tú-ktorú postavu čaká, alebo sa, s vedomím nadchádzajúcich udalostí, s láskavým tónom obracia ku svojim postavám a komentuje ich niekdajšie činy:

„Čoskoro ty, dievča Azniv, zanecháš svoje kosti tancovať vo vetre mŕtvych aby si zachránila deti a Šušanig; ty sa ponúkneš vojakovi a kurdskému jazdcovi, ty sa budeš šialene smiať, zahalená do kusu červeného hodvábu so zamatovými ružami a niťami z rýdzeho zlata, do

¹¹ Pozri: <http://www.argentoeno.it/pages/23lug2009.htm> : „Volevo che fosse emblematica di tutte le città e di tutte le tragedie...“

toho, ktorý ti poslal Zareh na oslavu Veľkej Noci... ty, hrdinská a štedrá bytosť sa napokon odovzdáš smrti, nakazená, v Aleppe, s ťažkým, ešte stále živým vrkočom splývajúcim na ramenách po tom, čo naplníš svoju rolu...“¹²

„Ach Šušanig, sladká príbuzná, keby si ho tak bola požiadala, aby ti prenajal svoju chatrč! (Tak sa zachránil chlapček Nišan, najmladší od Tačdžijanových.) Ach Veron, zlaté dievča s veselým klobúčikom, keby sa tak bola ukryla medzi jeho manželky! (Pretože Nazim mal dve manželky, tučné, špinavé a netečné, a jednu chatrč.) Azniv, snedá kráska, keby si tak bola utiekla s tvojím Dželalom... (Ale Dželal je už v Aleppe, v ústredí Džemala pašu, a výdatne sa zabáva.)“¹³

Rovnako však prológ *Usadlosti škovránkov* aj *Cesty do Smyrny* začínajú krátkou epizódou postavenou mimo hlavný čas príbehu. V prvom románe rozpráva autorka v prvej osobe spomienku na akt predstavenia svojmu svätcovi, ktorý inicioval dedko v Padove a prostredníctvom ktorého sa bližšie zoznámila so svojou arménskou identitou. V druhom románe uvádza príhodu s morálnym záverom zo svojho detstva o rozbití orientálneho ťažidla na papiere, taktiež rozprávanou v prvej osobe, ktorá ju spájala s dedkom. Oba texty, rovnako ako aj text venovaný matke Viktórií z prológu tretej knihy, ako je uvedené v periteste, pochádzajú zo zbierok noviel, do ktorých autorka prispela pred napísaním trilógie, do ktorej však tematicky zapadli.

Zaujímavou je aj otázka, kto vlastne príbeh rozpráva. Z niekoľkých indícií, ktoré uvádza vševediaci rozprávač (typu moja teta Azniv), tušíme, že sa jedná o samotnú, empirickú autorku. Prevláda teda heterodiegetické rozprávanie v tretej osobe a rozprávač k čitateľovi (ktorého v záveroch prvých dvoch kníh priamo osloví „milý čitateľ“) prehovára z extradiegetickej roviny, zvonka. Táto charakteristika však neplatí pre úvodné prológy prvých dvoch kníh, ktoré, ako som uviedla vyššie, sú do románov vložené umelo – tuná naopak je rozprávač homodiegetický a alodiegetický, nakoľko predkladaný príbeh je vyrozprávaný v prvej osobe v primárnej úlohe pozorovateľa.

¹² ARSLAN, Antonia. *La masseria delle allodole*. Rizzoli: 2004, s. 119: „Ora tu, ragazza Azniv, tu lascerai le tue ossa danzare al vento dei morti per salvare i bambini, e Shushanig; tu ti offrirai al soldato, e al cavaliere curdo, tu riderai follemente, drappeggiata nella pezza di seta rossa con le rose velluto e fili d'oro zecchino, quella che ti mandò Zareh per la festa di Pasqua... tu eroica, generosa creatura che ti lascerai infine morire, contaminata, ad Aleppo, con la pesante treccia ancora viva giù per le spalle, avendo compiuto la tua missione...“

¹³ Tamtiež, s. 123: „Ah Shushanig, dolce parente, se tu gli avessi chiesto in prestito la sua capanna! (così si salvò il bambino Nishan, il minore dei Tachdjian. Ah Veron, ragazza d'oro dal cappellino buffo, se ti fossi nascosta fra le sue mogli! (perché Nazim aveva due mogli, grasse, sudice e indolenti, e una capanna). Azniv, bruna bellezza, se tu fossi fuggita col tuo Djelal... (ma Djelal è al quartier generale di Djemal Pascià, ad Aleppo, e si diverte parecchio.)“

Autorkin štýl je charakteristický značným citovým zafarbením voči postavám príbehov, ktorý sa prejavuje ustálenými prístavkami pre jednotlivé postavy: guľatučký, šibalský Nubar so zvučným menom (il buffo, tondo Nubar dal nome sonoro), Azniv, sladučká sestra (Azniv, la dolce sorella) či Iskuhi s broskyňovými líčkami (Iskuhi dalle gote di pesca). Posledný uvedený príklad je zároveň jedným z mnohých sinestetických slovných spojení, ktorými Arslanová dokresľuje atmosféru pestrofarebného Orientu. Po stránke syntaktickej neraz siahne po dobovej terminológii z osmanskej histórie – kaymakam ako vrchný veliteľ vojska, zapité ako strážnik, Effendi ako oslovenie pána; tiež z arménskych reálií – duduk (hudobný nástroj) či mayrig (mamička), alebo, pri snahe poukázať na Arménov ako osmanských poddaných naklonených pokroku, dopĺňa text francúzskymi výrazmi (žiarivý príklad je Sempadova lekárň, Pharmacie Hayastane – Lekárň Arménsko). Pri deskripcii využíva dlhých, košatých súvetí s hromadením synonym a prívlastkov, pre zrýchlenie dej u používa krátke, výstižné vety. Opisy arménskych masakrov sú častokrát podané bez citovo zafarbených opisov, surovo, čím sa v čitateľovi snaží vyvolať šok a chtiac-nechtiac pôsobiť na jeho imagináciu. Nakoľko je dej všetkých troch románov zasadený do prvej polovice minulého storočia, zodpovedá tomu aj výber lexika s cieľom dosiahnuť čo najväčšiu autentičnosť a napríklad archaickými prístavkami či osloveniami čo najvernejšie vystihnúť dobovú reč. Pre ilustráciu uvádzam Izménine obradné komplimenty pre obľúbenú Azniv: „Ústa ruže, ako ste sa vyspali?“ alebo „Kiežby mohol vankúš, na ktorý pokladáš svoju hlavu, rozprávať o твоjich myšlienkach...“¹⁴

¹⁴ Tamtiež, s. 58: „Bocca di rosa, come hai dormito?“ o „Possa il cuscino su cui appoggi il capo raccontare i tuoi pensieri...“

4. Historické pozadie

Dej Arslanovej trilógie je situovaný do prvých dekád 20. storočia, pričom nosnú čas príbehu prvej knihy *Usadlosť škovránkov* tvorí rok 1915 a dej druhej knihy, *Cesta do Smyrny*, je čisto ohraničený rokmi 1916-1922. Dej tretej časti, *Hluk drevených perál*, sa odohráva počas obdobia druhej svetovej vojny s presahom do druhej poloviny 20. storočia. Keďže hlavnou kostrou príbehu sú udalosti známe ako arménska genocída, na nasledujúcich riadkoch stručne načrtnem jej priebeh a historické okolnosti, ktoré jej predchádzali.

Po zániku Kilíkijského kráľovstva v roku 1375 zostali Arméni na viac než päť storočí bez vlastného štátu a etnicky kompaktné územie obývané Arménmi sa striedavo prerozdelovalo medzi Osmanskú ríšu a Perzskú ríšu, ktorú po podpise Gulistanskej zmluvy ukončujúcej rusko-perzskú vojnu v roku 1813 nahradilo Ruské impérium. Arménske obyvateľstvo malo od osmanského dobytia Anatólie status dhimmí, tj. chránencov, ktorým boli pridelené určité práva v rámci administratívneho celku zvaného millét, v ktorom prevažovalo to-ktoré kresťanské obyvateľstvo.¹⁵ Milléty (jestvoval millét arménsky, grécky, židovský a moslimský) disponovali vlastnou samosprávou na čele ktorej bol najvyšší duchovný predstaviteľ daného národa, a vlastnou jurisdikciou. Voči vládnucemu, moslimskému millétu, však všetky ostatné zostávali v podradenom postavení, odlišenom jedným vysokými daňami, ktorými vykupovali svoju účasť v armáde, taktiež oblečením a nerovnoprávnym postavením pred zákonom.

Toto rozdelenie bolo oficiálne zrušené v období tzv. tanzimatu alebo reforiem sultána Abdülmecida I. v rokoch 1839-1861, ku ktorým bola Osmanská ríša donútená európskymi mocnosťami a ktoré mali viesť k modernizácii ríše v duchu osvieteneckých ideálov rovnosti. Tanzimatské reformy vyvrcholili prijatím ústavy v roku 1876. Reálne sa však veľa nezmenilo a napriek deklarovaným reformám naďalej prevládalo nerovnoprávne delenie osmanského obyvateľstva a tlak západných mocností túžiacich rozporciovať oslabenú Osmanskú ríšu spoločne so vzrastajúcimi národno-oslobodzovacími hnutiami malých národov riešili Turci perzekvovaním a masakrami kresťanského obyvateľstva. V priebehu dlhého 19. storočia prišla rozsiahla Osmanská ríša krok za krokom o rozsiahle územia: postupne sa osamostatnilo Grécko, Srbsko, Rumunsko a Bulharsko. Arménom svitla nádej za rusko-osmanskej vojny v 70-tych rokoch, ktorá však skončila žalostným berlínskym kongresom v roku 1878. Rusku bolo najprv sanstefanským mierom z marca toho istého roku prisľúbené pridelenie regiónov

¹⁵ Pozri kapitolu 1 a 2 v: ŘOUTIL, Michal; KOŠTÁLOVÁ, Petra; NOVÁK, Petr. Katastrofa kresťanů. Likvidace Arménů, Asyřanů a Řeků v Osmanské říši 1914-1923. Praha: Pavel Mervart, 2017.

Kars a Batumi, čím by sa pod ruskú správu dostalo veľké množstvo arménskej populácie, ktorá dané regióny obývala, berlínsky kongres však tieto predbežné podmienky opomenul a „arménske“ východné vilájety ostali naďalej Osmanom.

Arméni, dlhodobo považovaný za verný millét, však tiež ašpirovali na autonómiu a keď to nešlo mierovou cestou a naďalej boli ich práva porušované, uchýlili sa po vzore ruských narodovolcov k terorizmu. Situácia sa vystupňovala na maximum v 90-tych rokoch, kedy sa Arméni v Sasune ozbrojene postavili proti násilným úradníkom vyberajúcim dane a boli potrestaní rozsiahlymi čistkami. Na tieto masakre zareagovala zúfalým činom Arménsky revolučný front alebo Dašnakovci, ktorí v roku 1896 obsadili Istanbulskú banku a hrozili vyhodiť ju do vzduchu, pokiaľ nezasiahnu západné veľmoci a nezaručia sa za ich práva.¹⁶ Tento čin napokon nasledovali dva roky trvajúce čistky, ktoré vstúpili dejín pod názvom hamídijské masakre a ich autorovi, sultánovi Abdülhamidovi II. (ktorý, mimochodom, roku 1878 zrušil dva roky jestvujúcu ústavu) vyslúžili prezývku krvavý sultán.

Abdülhamidovu spiatočnícku a despotickú vládu odstavil mladoturcký prevrat z roku 1909, volajúci po reformách a parlamentarizme. Pre Arménov znamenal spočiatku priaznivé vyhliadky, nakoľko Mladoturci volali po osmanizme alebo spolupráci všetkých národov v ríši sledujúc jej posilnenie, a boli otvorení spolupráci s Dašnakovcami. Ako uvádza Bobelian, „Mladoturci boli vnímaní jako progresivní modernizátoři, kteří omezi korupci, pozvednou říši z úpadku a vyřeší mezietské obtíže.“¹⁷ Čoskoro však zmenili svoju ideológiu, ktorou si v počiatkoch vlády získali mnohých stúpencov medzi ostatnými národmi v Osmanskej ríši, na ideológiu panturkizmu, ktorá nerátala s účasťou iných než turkických národov na politickom živote a na ktoré bolo nahliadané ako na nepriateľské a neželené elementy. Túto dobovú ideológiu reflektuje na stránkach *Usadlosti škovránkov* aj Arslanová:

„V koncepte modernizácie je implicitný axióm – Turecko Turkom. Eliminovať tieto podriadené národy, ktoré neustále konšpirujú so západným nepriateľom a pomohli rozkúskovať Impérium. Preč, preč s Arménmi, s Grékmi, Asýrčanmi, Sýrčanmi – háved'! Každé krajine jej ľud, tak ako za oslobodeneckých európskych vojen. Grécko patrí Grékom, prečo by Turecko nemohlo patriť len Turkom?“¹⁸

¹⁶ Podrobnejšie vid'. BOBELIAN, Michael. Děti Arménie. Zapomenutá genocida a stoletý boj o spravedlnost. Praha-Litomyšl: Paseka, 2013; s. 27.

¹⁷ Tamtiež, s. 29.

¹⁸ ARSLAN, Antonia. La masseria delle allodole. Milano: Cit.d., s. 69: „Nel concetto di modernizzazione è implicito l'assioma – la Turchia ai turchi. Eliminare questi popoli inferiori, che cospirano sempre col nemico occidentale e hanno aiutato a fare in pezzi l'Impero. Fuori, fuori armeni, greci, assiri, siriani – marmaglia. Ogni

Dlhodobé napätie v osmanskej spoločnosti a snaha o udržanie celistvosti zostávajúceho územia, ktoré bolo po stratách Tripoliska v prospech Talianska z roku 1911 a po stratách z balkánskych vojen z rokov 1912-1913 oklieštené o európske dŕžavy v prospech Macedónska, Grécka, Bulharska a Albánska, za výdatnej podpory panturkickej a panturánskej ideológie Mladoturkov vyvrcholilo práve rokom 1915, kedy radikálne vedenie strany, ktoré sa dostalo k moci roku 1913, pristúpilo ku konečnému riešeniu tzv. arménskej otázky, ktorou malo byť eliminovanie arménskeho národa. Oficiálnou zámienkou na vypracovanie plánu eliminácie Arménov bola porážka Osmanskej ríše Ruskom na východnom fronte, z ktorej vláda obvinila štyri cárske légie zložené z východných Arménov, skutočným dôvodom však bola žalostná organizácia osmanskej armády v nehostinných horských podmienkach.¹⁹ Následne vedenie strany zosobnené triumvirátom v zložení ministra vnútra Talaata pašu, ministra vojny Envera pašu a ministra námorníctva Džemala pašu pristúpilo k činu. 24. a 25. apríla bolo v Konštantínopole zatknutých vyše 2000 predstaviteľov arménskej inteligencie, následne boli arménski vojaci odzbrojení a pobití a ďalším krokom pristúpila vláda k eliminácii arménskeho obyvateľstva v siedmych východných vilájetoch.²⁰

„Všetko je už vopred naplánované. Dôverné debaty sú v plnom prúde v Konštantínopole medzi Talaatom, Enverom, šéfom polície, úzkou skupinou najvernejších strane a zodpovedných zo Špeciálnej organizácie. Nie všetci členovia Výboru za jednotu a pokrok sú s projektom oboznámení, a tak sú pozvaní len tí najodhodlanejší, medzi ktorými je niekoľko úradníkov. Je prítomný taktiež plukovník Hauptmann zo spojeneckých nemeckých síl. Odzbrojenie vojakov a pripravenie arménskych veliteľov k dispozícii boli dokonané. Vojaci boli eliminovaní; čo sa týka veliteľov, bolo postarané o to, aby nenadobudli podozrenia. „Vnútorný pas, teskerè, bol odobratí mnohým, ale musí sa postupovať s istou dávkou opatrnosti,“ hovorí Selim Effendi, diplomant Sorbonny a vedúci kabinetu ministerstva vnútra. „Dnes,“ vraví Talaat, „dnes je deň D tuná, v hlavnom meste. Veľkonočné oslavy ich rozptýlili a zbavili obozretnosti. Dnes ich zajmte v ich domoch, v nemocniciach, v redakciách novín. Zničte tlačiarne, zničte redakcie časopisov a nakladateľstvá. Každému nearménskemu zamestnancovi nech je prísne pohrozené a nech je navrátený domov. Ak budú vedieť mlčať,

paese il suo popolo, come nelle guerre d'indipendenza europee. La Grecia è dei greci, perché la Turchia non dovrebbe essere solo dei turchi?“

¹⁹ Pozri CHUGURYAN, Vahram. 100 rokov ticha. Banská Bystrica: Belianum, 2015; s. 32.

²⁰ Priebeh eliminácie obyvateľstva v jednotlivých mestách je živo zaznamenaný v pamätiach Aménky preživšej genocídu, Aurory Mardiganjan. MARDIGANIAN, Aurora. Ravished Armenia: the story of Aurora Mardiganian, the Christian girl who lived through the great massacres. Yerevan: Armenian Genocide Museum-Institute, 2013.

čaká ich odmena od vlády. „Nevyužívajte väzenia, ale kasárne. Nedovoľte kontakty, zabavte knihy, ale predovšetkým nikdy neodpovedajte na žiadne otázky.“²¹

Daný priebeh, ktorý verne vykresľuje aj Arslanová prebiehal nasledovne: ako prví boli izolovaní muži, ktorí boli následne skupinovo zavraždení, či už verejne alebo v utajení. Nasledoval príkaz na vyst'ahovanie sa pre ženy, deti a starcov, ktorým bol určený čas, za ktorý sa mali zbalit' na cestu do provizórnych domovov, ktoré v skutočnosti nejestvovali, a v určený čas sa vytvorené ľudské konvoje vydali na cestu cez nehostinné regióny východnej Anatólie. Konečnou stanicou pre hŕstku, ktorá prežila pochody smrti, bola sýrska púšť Der ez-Zor, kde boli zvyšní Arméni vyhnaní do púšte, upálení zaživa alebo vystrieľaní a telá nahádzané do Eufratu.²² Celkovo zahynulo milión aj pol Arménov, poddaných Osmanskej ríše a niekdajšie arménske vilájety, oblasti od staroveku obývané Arménmi, ostali vyľudnené.

Druhá kniha trilógie, *Cesta do Smyrny*, reflektuje žalosnú udalosť zvyškov arménskeho obyvateľstva v Anatólii.²³ Tentokrát je však v centre pozornosti grécke obyvateľstvo, „brat Arménov v nešťastí“, čomu zodpovedá aj zaostrenie na hlavné postavy diela, ktorými sú tentokrát Grékyňa Izména a kňaz Izák. Ich príbeh sa odohráva na pozadí gréckej okupácie pobrežnej časti Anatólie, s ťažiskom príbehu v meste Smyrna s prevahou gréckeho obyvateľstva. Po prímerí, ktoré Turecko podpísalo s mocnosťami Dohody, si Gréci pod vedením gréckeho premiéra Eleftheria Venizela nárokovali na rozsiahle územia Anatólie, ktoré sa rozhodli svojvoľne obsadiť a okupovať s vidinou obnovenia Veľkého Grécka v rozmeroch starovekého gréckeho osídlenia. Príbeh sleduje vývoj okupácie mesta od mája

²¹ ARSLAN, Antonia. *La masseria delle allodole*. Milano: Rizzoli, 2014, 2. ed.; s. 66: „Tutto ciò sta già avendo un termine. Colloqui riservati sono in corso a Costantinopoli fra Talaat, Enver, il capo della polizia, un gruppo ristretto di fedelissimi del partito e i responsabili dell'Organizzazione speciale. Non tutti i membri del Comitato Unione e Progresso sono al corrente del progetto, e comunque sono invitati solo i più determinati, fra cui un paio di alti burocrati. C'è anche il colonello Hauptmann, delle forze alleate tedesche. Il disarmo dei soldati e la messa a disposizione degli ufficiali armeni dell'esercito sono stati completati. I soldati sono stati eliminati; gli ufficiali, si è curato che non avessero sospetti. 'Il passaporto interno, il teskerè, è stato già ritirato a molti, ma si deve procedere con una certa precauzione,' dice Selim Effendi, laureato alla Sorbona e capogabinetto del ministero degli Interni. 'Oggi,' è Talaat che parla, 'oggi è il giorno qui, nella Capitale. Le feste di Pasqua li hanno snervati e distratti. Stasera li preleverete nelle loro case, negli ospedali, nelle redazioni dei giornali. Distruggete le macchine da stampa, devatsate le redazioni delle riviste e delle case editrici. Ogni impiegato non armeno deve essere minacciato severamente e mandato a casa. Se sapranno tacere, avranno un premio dal governo. 'Non usate le prigioni, ma le caserme. Non permettete contatti, sequestrate i libri, soprattutto non rispondete, mai, a nessuna domanda.'"

²² Pre podrobné vyličené priebehu arménskej genocídy odporúčam nasledovné prehľadové diela v českom či slovenskom jazyku: BOBELIAN, Michael. *Děti Arménie. Zapomenutá genocida a stoletý boj o spravedlnost*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2013; CHUGURYAN, Vahram. *100 rokov ticha. Banská Bystrica: Belianum, 2015* či najnovšia vyčerpávajúca publikácia venujúca sa nielen likvidácií osmanských Arménov, ale aj Asýranom a Grékom ŘOUTIL, Michal; KOŠŤÁLOVÁ, Petra; NOVÁK, Petr. *Katastrofa křesťanů. Likvidace Arménů, Asýranů a Řeků v Osmanské říši 1914-1923*. Praha: Pavel Mervart, 2017.

²³ Príbehu likvidácie Grékov v Osmanskej ríši sa venuje kapitola 3 v publikácii ŘOUTIL, Michal; KOŠŤÁLOVÁ, Petra; NOVÁK, Petr. Cit. d., s. 311.

1919 až po obdobie tureckej protiofenzívy pod vedením Mustafu Kemala „Atatúrka“, ktoré skončilo stiahnutím sa gréckej správy z mesta v septembri 1922, následným vstupom tureckých vojsk a zahájením masakrov, ktoré vyvrcholili veľkým požiarom, pri ktorom zahynuli tisíce Grékov. „Zničení řecké a arménské čtvrti ve Smyrně pohřbilo sen řeckých nacionalistů o Řecku „dvou kontinentů a pěti moří“ a bylo zároveň symbolem zániku více než dvaapůltisíciletého trvání řecké maloasijské civilizace. Turecká vláda dala totiž jasně na srozuměnou, že trvá na odchodu veškerého řeckého obyvatelstva ze svého území.“²⁴ Časť mužského obyvateľstva Turci zajali a odviekli do vnútrozemia, časť bola popravená, časti bolo povolené emigrovať. Gréckou tragédiou sa tak Turecko po arménskej genocíde priblížilo o krok bližšie k naplneniu svojho sna o homogénnom, tureckom obyvateľstve očistenom od neželaných etnických prvkov.

²⁴ Tamtiež, s. 335.

5. Reflexia historických udalostí a kontextu skrz vykreslenie postáv

Zmienené historické pozadie reflektuje Arslanová vo svojej trilógii nielen vhodne zakomponovanými opismi dobového diania a neskôr živou vizualizáciou priebehu masakrov, ktorému som sa rozhodla vyhnúť, ale aj charakteristikou hlavných postáv, ktoré popri svojej individualite reflektujú zovšeobecnený dobový obraz Arménov či iných národov Anatólie, a ktoré sú neraz vykreslené skrz dichotómiu Orientu a Západu, pokroku a zastaranosti, alebo skrz stereotypné nahliadanie na jednotlivé národy Anatólie obsahujúceho v sebe charakteristické znaky, či už vonkajšie, fyzické alebo sociálno-spoločenské tak, ako boli pravdepodobne zakotvené v optike Západniara, vytvárajúcej v literatúre dobre známy topos Orientu v podobe jednej z triády Saidových definícií orientalizmu. Orient je tak ponímaný „ako zemepisný a kultúrny celok, nehovoriac už o celku historickom, ktorého lokality, regióny a zemepisné sektory sú rovnako pre Orient aj pre Západ vynálezom ľudským. A teda v rovnakej miere ako Západ sám je aj Orient ideou, ktorá má históriu a myšlienkovú tradíciu, predstavivosť a slovník, ktorý jej dal existenciu na Západe a pre Západ. Obe geografické entity sa tak vzájomne podporujú a reflektujú.“²⁵ Pre ilustráciu uvediem príklady troch postáv: Sempada, Veron a Azniv, ktorí sú všetci traja ukážkovými predstaviteľmi Arménov – predstaviteľov Orientálcov, ktorí však hľadajú smerom na Západ a snažia sa mu priblížiť, čo ich odlišuje od Turkov.

Sempad, lekárnik jednoduchého srdca, Yerwantov brat a druhý a posledný syn z prvého Hamparzumovho manželstva s Iskuhi, je vykreslený ako hrdý Armén, vzhládajúci k novinkám a modernite, avšak príliš zakorenený vo svojom tradičnom prostredí. Je prototypom Arména 19. storočia, ktorý je verným poddaným Osmanskej ríše, avšak sníva o obnovení arménskej samostatnosti a je fascinovaný Západom, pokrokom. Vyštudoval farmáciu v Konštantínopole, vstúpil do strany, číta dennú tlač, ale jeho záujem o pokrok ostáva povrchový, vyplňajúc jeho fantázie na pozadí ustrnutej politickej reality Osmanskej ríše, kde po stáročia boli Arméni druhoradým poddaným:

„Z času na čas si vyšiel na prechádzku na koni s priateľom z krajiny Lazov. Spoločne sa cítili byť križiakmi a rytiermi, predstavovali si, že bojujú v ústrety Slnku, ako Alexander, slobodní muži s mečom po boku. Už žiadne vyčerpávajúce jednanie kvôli každému povoleniu, imperiálna byrokracia, bezvýhradná poslušnosť Arména, kupca, ktorý žiada a nemôže

²⁵ SAID, Edward W. *Orientalism*. New York: Vintage Books, 2003; s. 5: „...as both geographical and cultural entities – to say nothing of historical entities – such locales, regions, geographical sectors as „Orient“ and „Occident“ are man-made. Therefore as much as the West itself, the Orient is an idea that has a history and a tradition of thought, imagery, and vocabulary that have given it reality and presence in and for the West. The two geographical entities thus support and to an extent reflect each other.“

odmietnuť, a ktoré zbraňou je len prešibanosť poddaného. A predsa: cváľať k Východu, dobýjať; ale byť mužmi Západu, vlády. Hovoriť po francúzsky, odoberať „Revue des deux mondes“, navštíviť Paríž...“²⁶

Sempad sa po štúdiách navracia do rodného mesta a zotrváva v tradičných štruktúrach života. ku svojmu staršiemu bratovi vzhliada s úctou a s tichou, nostalgickou láskou. Túži ho znovu vidieť, avšak bojí sa prekročiť hranice vlastnej konformity a obáva sa, že ku stretnutiu viac nedôjde. V Mestečku vedie vlastnú lekárňu, ktorá sa stáva symbolom pokroku a modernity, disponujúc telegrafom. „Ludia,“ zvykol vraviť, „nepočakajú so smrťou, kým dohráme partičku. My, arménski intelektuáli, musíme ísť príkladom, byť precízni, informovaní, dochvilní: ako pre obyčajných Arménov, tak pre obyčajných Turkov. Ak nie, načo sme potom študovali?“²⁷ Snaží sa byť vzorom, ísť príkladom, byť kanálom, cez ktorý do najvzdialenejších východných oblastí prenikajú výdobytky Západu, avšak sám sa viac nevzdeláva, správy prijíma povrchno, s nadšením a hrdosťou, avšak bez hlbšieho záujmu.

Autorka na Sempada aplikuje aj ďalší stereotypný obraz Arména – kupca so zjednodušenou mentalitou, prehliadajúceho zákulisie prešpekulovanej politiky, nemysliaceho v dvojsmysloch:

„Sempadove použitie sveta (...) sa nevzťahovalo na dvojakosť ani na podvod, oklieštilo sa skôr na aplikovanie presného kupeckého ceremoniálu zárobkov, ziskov a strát, vykalkulovaných vo veľkom a s rešpektom voči chudobným článkom komunity. A navyše, lekárnik musel rešpektovať morálny kódex. Bol akoby lekárom, akoby literátom; dozorca nad zdravím, dozorca nad jedmi, adresát novín, muž telegramov: oporný stĺp komunity.“²⁸

Žiarivým príkladom arménskej naivity je prípad poslanca Zohraba, verného priateľa ministra vnútra Talaata Pašu, s ktorým sa navštevovali a hrávali stolové hry, a na ktorý Arméni nahliadali ako na úsvit spolupráce Turkov s ostatnými národnosťami impéria. Vo

²⁶ ARSLAN, Antonia. La masseria delle allodole. Milano: Cit.d., s. 19: „Ogni tanto partiva a cavallo, con un amico del paese dei Lazi. Insieme si sentivano crociati e cavalieri, pensavano di guerreggiare incontro al sole, come Alessandro, liberi uomini con la spada al fianco. Niente più le estenuanti trattative per ogni permesso, la burocrazia imperiale, l'ossequio necessariamente servile dell'armeno, del mercante, che chiede a chi può negare, e non ha armi che non siano le astuzie del suddito. E però: cavalcare verso Oriente, la conquista; ma essere uomini dell'Occidente, il dominio. Parlare francese, abbonarsi alla „Revue des deux mondes“, visitare Parigi...“

²⁷ Tamtiež, s. 21: „La gente,“ usava dire, „non aspetta mica che finiamo la partita per morire. Noi intellettuali armeni dobbiamo dare l'esempio, di precisione, aggiornamento, puntualità: agli armeni semplici, e ai turchi semplici. Se no, perché abbiamo studiato?“

²⁸ Tamtiež, s. 22: „L'uso di mondo di Sempad – e degli altri come lui – non si estendeva alla doppiezza né all'inganno; si basava piuttosto sull'applicazione di un accurato cerimoniale mercantile di guadagni, profitti e perdite, calcolati con larghezza e con il rispetto dovuto ai poveri della comunità. E in più, il farmacista aveva un codice morale da rispettare. Era quasi un medico, quasi un letterato; il custode della salute, il custode dei veleni, il recapito dei giornali, l'uomo dei telegrammi: una colonna della comunità.“

svetle tejto vízie bolo na hamídijské masakre z poloviny deväťdesiatych rokov nahliadané ako na vzdialenú minulosť, ktorá sa nemôže zopakovať, napriek tomu, že viaceré postavy diela dané udalosti nesú v sebe ako neuralgický bod, ktorý sa pri sebamenšej zmene ovzdušia ozve a pociťujú závrat z neblahých predtúch, ono povestné ticho pred búrkou.

Ďalšou postavou na západ hľadiacej Arménky – progresivistky je postava Veron, mladšej sestry Sempada a Yerwanta, avšak z druhého Hamparzumovho manželstva s Nevart. Veron prestúpila na protestantskú vieru, ktorá sa v priebehu 19. storočia rozšírila medzi Arménmi v dôsledku vzdelávacej činnosti amerických misionárov, ktorí v Anatólii zakladali gymnázia a školy. Z textu nevyznieva, že by bolo na Arménov konvertujúcich z arménskej apoštolskej cirkvi na protestantizmus nahliadané ako na menej arménskych, ako na zradcov. Napriek silnej roli arménskej cirkvi, ktorá bola po stáročia absencie arménskej samostatnosti jediným orientačným bodom, na ktorom stálo arménske povedomie a ktorej poslaním bolo ho udržiavať a kultivovať,²⁹ Arslanovej text implikuje náležitosť vierovyznania jednotlivca do jeho súkromnej sféry. Protestantizmus priťahoval Arménov „svojím spôsobom interpretácie starodávnej viery, bez prehnaneho sentimentu a citovosti zdĺhavých tradičných funkcií, síce utešujúcich, avšak nemenných. Páči sa im tento prísny Boh vyžadujúcu kontrolu a presnosť, zodpovednú oddanosť, modernú modlitbu. Pocity viny Arménov z nej vychádzajú očistené, mýtus Ameriky posilnený.“³⁰ Je to teda aj prostredníctvom tejto viery ponúkajúcej vzdelanie a iný náhľad na svet, ktorý medzi arménsku populáciu prináša pokrok. Rovnako na protestantskú vieru a jej Boha nahliada aj Veron ako na „Boha mocnejšieho, ktorý nabudúce bude vedieť ochrániť Arménov.“³¹ V tejto novej viere šírenej Frankami³² je tak zároveň aj obsiahnutá nádej a viera, že, patriac do rovnakého spoločenstva veriacich, by tentokrát mocné západné veľmoci dokázali zabrániť ďalším masakrom.

²⁹ A bolo to práve pod vlajkou cirkvi, kedy v réžii náboženského rádu mechitaristov založených v roku 1717 v Benátkach otcom Mechitarom zo Sebastej rozbehlo národno-obrodzovacie literárno-kultúrne hnutie Arménov, spočívajúce v šírení vzdelanosti, v preklade najväčších diel európskej klasiky do arménčiny a viceversa, arménskych diel do jazykov európskych, predovšetkým do francúzštiny a taliančiny, v spisovaní jazykových príručiek, slovníkov, v zhromažďovaní a editovaní arménskych historických diel.

³⁰ Tamtiež, s. 25: „Piace questo modo nuovo di interpretare l'antica fede, senza l'eccesso di sentimento e di emotività delle lunghe funzioni tradizionali, consolanti, ma dove non cambia mai niente. Piace questo Dio austero che esige autocontrollo e puntualità, una devozione responsabile, una preghiera moderna. I sensi di colpa degli armeni ne escono purificati, il mito dell'America rafforzato.“

³¹ Tamtiež, s. 25: „...un Dio più potente, saprà difendere gli armeni la prossima volta...“

³² Frankami Arméni a všeobecne Orientálci nazývali už raného stredoveku všetkých ľudí prichádzajúcich zo Západu. V čase existencie Kilíkijského kráľovstva to boli križiaci ako kontaktní predstavitelia západnej civilizácie, v 19. a 20. storočí, vzhľadom na primárnu pozíciu francúzštiny a francúzskej kultúry, predstavujú opätovne Frankovia, v užšom vnímaní Francúzi, v širšom tiež Nemci či Američania vŕstevneštrajujúcu kategóriu Západniara

Samotné francúzske meno postavy, častokrát terč posmechu miestnych detí, poukazuje na vplyvy západnej progresívnej kultúry a naozaj, samotná Veron sníva o ceste do Paríža, do Bostonu za bratom Rupenom, kde by mohla robiť módnú návrhárku a potajme si odkladá peniaze na cestu. Jej poznávacím znakom je módný klobúčik, na ktorý je hrdá, avšak tiež v sebe rieši rozpor medzi tradicionalizmom a pokrokom, medzi túžbou po postavení nezávislej a modernej ženy a medzi povinnosťou k tradíciám: „...jej duša, ktorá zostala nevedome z celého srdca spiatočnickou, sa však potýka s istými citovými obtiažami, a nedokáže slobodne plakať pred slávnostným pohľadom Matky Božej.“³³

Veroninou najbližšou spoločníčkou je jej mladšia sestra Azniv, ktorých vzájomný vzťah je dvojznačný. Na jednej strane ostávajú (až do konca života) nerozlučné spoločníčky, na strane druhej sú Veronine túžby pre Azniv úsmevné aj keď, vzhľadom na príklad starších bratov žijúcich v zahraničí, nie nereálne. Obe sestry sú vykreslené ako pokrokové, aj Azniv sleduje módné a patriotické časopisy, od ktorých odpozerala svoje poznávacie znamenie, muškát za uhom, ako symbol obrodzenia ženských arménskych tradícií.³⁴ Ako aj jej súrodenci a synovci a netere, aj ona rozpráva plynulou francúzštinou, ale na rozdiel od Veron ju zahraničie nevábí a túži ostať doma, „ako sa patrí na krásnu a správnu ženu.“³⁵

Azniv vidíme v príbehu vo viacerých polohách a povedala by som, že sa napriek autorkinmu zdanlivému zámeru situovať do hlavnej postavy anatólskeho príbehu najprv Sempada a následne Šušanig, podľa ktorých sú pomenované časti knihy, podarilo do pozície hlavnej postavy umiestniť práve Azniv, prechádzajúcu vnútornou premenou, kedy sa z prakticky zmýšľajúcej, ale predsa len pod vplyvom temer dvorskej lásky dôstojníka Džemala romanticky založenej mladej dievčiny, stáva po masakre v Usadlosti škovránkov nepísaná hlavná organizačná a vedúca sila rodiny.

„Bola to Azniv, ktorá sa otriasla, Azniv, ktorá dospela v priebehu hodiny, aby spočítala preživších, či náhodou niekto nezostal vo vile: a vo vnútri objaví vzlykajúcu Henriette, hrôzostrašne zašpinenú od krvi, užasnutú tváričku Nubara oblečeného za dievčatko, vo svojich šatočkách zo šušťavého hodvábu, pôvabné dievčatko, ktoré je jediným mužom, ktorý prežil.

³³ Tamtiež, s. 25 : „...la sua anima, rimasta a sua insaputa cordialmente retrograda, incontra qualche difficoltà emotiva, e non riesce a piangere liberamente lontano dallo sguardo solenne della Madre di Dio.“

³⁴ Tamtiež, s. 26.

³⁵ Tamtiež, s. 26: „...del futuro che tocca a una bella e brava ragazza.“

Azniv prisahá sebe samej, že sa postará, aby prežil. A podarí sa jej to, so všetkou energiou, ktorá pulzuje v jej vnútri, a ktorá sa vzpína neohnutel'ná a nezlomná.“³⁶

A je to Azniv, ktorá na záver, v hodine dvanástej, pri samotnom akte záchrany zvyšku rodiny na predmestí Aleppa, pochopí nebezpečenstvo a obetuje sa, zachrániac tak švagrinú a jej deti, medzi nimi vyvoleného Nubara:

„Z útrov tábora sa rozbehnú dve postavy, jeden z lampášov zahorí silnejším svetlom. A všetko by bolo bývalo stratené, keby Azniv, sladká sestra, ktorá ako posledná vzlietala k záchrane a ktorá všetko pochopila, nebola bleskovo obrátila pozornosť na seba. „Ov sirun sirun“, začne spievať, hrdo sa vztýčiac, nachádzajúc v neočakávanej obete všetku svoju nevinnosť, priezračne jasnú odvahu: „ov sirun sirun, buďte prekliati, preklínam vás! Nepodarí sa vám zabiť nás všetkých!“³⁷

³⁶ Tamtiež, s. 113: „Allora è azniv che si scuote, Azniv maturata in un'ora, che conta febbrilmente i superstiti, che qualcuno non sia rimasto dentro la villa: e scopre dietro Henriette singhiozzante, orrendamente impiestrata di sangue, il visetto attonito di Nubar-vestito-da-donna, con il suo abito di seta fruscante, la bambina graziosa che è l'unico maschio sopravvissuto. Azniv giura a se stessa che lui, lo farà sopravvivere; ci riuscirà, con quell'energia che scopre vibrante dentro di sé, e tendersi inflessibile, indomabile.“

³⁷ Tamtiež, s. 228: „Dal fondo del campo due figure cominciano a correre, una lanterna più forte viene accesa. E tutto sarebbe perduto se Azniv, la dolce sorella, che si stava avviando per ultima verso la salvezza, comprendendo tutto, non avesse fulmineamente concentrato su di sé l'attenzione. „Ov sirun sirun“, comincia a cantare, ergendosi fiera, ritovano nel sacrificio improvviso tutta la sua innocente, serena baldanza; „ov sirun sirun, maledetti, io vi sfido. Non riuscirete a ucciderci tutti.“

6. Teórie identity a pamäte

V nasledujúcich kapitolách, ktoré budú tvoriť jadro mojej práce, sa zameriam na tri generácie postáv príbehu a ich vzťah k vlastnej identite, ktorá odráža klasické trojgeneračné spomínanie a reflexiu svojej identity vo vzťahu k traumatickej udalosti, ktorú prežili spoloční predkovia. Pri rozbere vývoja jednotlivých predstaviteľov jednotlivých generácií budem vychádzať z teoretických znalostí o identite a jej dialektike, ktoré som získala z prehľadových prác etnologického a sociologického zamerania, ktoré tento vývoj identity reflektujú a opisujú. Vzhľadom na absenciu práce vychádzajúcu z empirických údajov ohľadom skúmania trojgeneračnej pamäte a s ňou spojeného vývoja identity na príklade Arménov mi ako vzor poslužil výskum Eleonóry Hamar zaoberajúcej sa danou otázkou na vzorkách Ž/židovských pamätníkov holokaustu.

6.1 Identita a jej reflexia

Petra Košťálová nahliada na formovanie identity skrz optiku etnológa. Identitu definuje ako vzťah jedinca k sebe samému, pričom tento vzťah má ambivalentný charakter, rozlišujúc pohľad jedinca na seba tak, ako sa vidí on sám a tak, ako je vnímaný skrz optiku druhých, ktorý v ňom vidia alebo nevidia znaky spoločné pre ich vlastnú skupinovú identitu, teda ho medzi seba akceptujú alebo neakceptujú.³⁸ Rovnaké delenie, prebraté z konceptu Paula Ricoeura, opisuje aj Hamar, ktorá rozlišuje medzi identitou idem (tak, ako som nahliadaný druhými) a ipsem (ako sa vidím ja sám).³⁹ Toto delenie však nefunguje len na dvojici jedinec - spoločnosť, ale aj medzi jednotlivými etnickými skupinami či národmi, kedy na základe určitých skupinovo zdieľaných znakov a charakteristík vydeľujeme svoju skupinu voči skupinám iným. Teda aj etnická identita, rovnako ako identita subjektu, sa vždy vyhraňuje a formuje vo vzťahu k Druhému, Inému, s ktorým sa porovnáva a ktorý jej nastavuje zrkadlo, a toto nahliadanie sa neraz stáva stereotypným, tj. zjednodušeným, kedy Druhému automaticky na základe skúseností a zvyku pripisujeme súbor určitých vlastností a znakov.⁴⁰

V našej trilógii možno čítaním vypozerovať niekoľko takýchto binárnych opozícií, kedy Orientálec je človekom tradičným, trochu zleniveným, naivným, štedrým a dobrosrdečným, kdežto Západniar je nositeľom pokroku, je akčnejší, ľahšie sa

³⁸ pozri kpt. 1.1 „Konstrukce etnické identity a etnických stereotypů: My a ti Druzí,“ in: KOŠŤÁLOVÁ, Petra. Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie. Praha: SLON, 2012.

³⁹ HAMAR, Eleonóra. Vyprávěná židovství. O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit. Praha: SLON, 2008; s. 40

⁴⁰ KOŠŤÁLOVÁ, Petra. cit. d., s. 33.

prispôsobujúcim. Mimo to však možno vysledovať aspoň v náznakoch vytvorenie ďalších opozícií, napr. Armén – Turek, Armén – Grék, Turek – Arab.

Eleonóra Hamar vo svojom prehľadnom exkurze utvárania židovskej identity od novoveku do súčasnosti poukazuje na to, ako sa táto začína štiepiť pod vplyvom rôznych „obrodeneckých“ a modernizačných hnutí a v samotnej všezastrešujúcej kategórii židovstva, už beztak mnohointerpretovateľnej, vznikajú kategórie, ktoré sa voľky-nevoľky stávajú opozičnými voči starším, z ktorých sa vydeľujú.⁴¹ Mimo týchto kategórií, ktoré sú spájané zväčša so snahou o náboženskú reinterpretáciu židovstva ako viery a jej adaptáciu na modernizujúcu sa spoločnosť, uvádza Hamar aj vyhraňovanie sa jednotlivých židovských komunit voči iným komunitám v iných mestách a zároveň vyhraňovanie sa židov západoeurópskych voči stredo a východoeurópskym, nehovoriac o židovských komunitách na Blízkom Východe. V skratke, židovská identita je heterogénna, mnohoraká a častokrát jednotlivé typy interpretácie židovskej identity stoja vo vzájomnej opozícií.

V porovnaní s mnohovrstevnosťou a mnohointerpretovateľnosťou židovskej identity je naopak arménska identita priamočiarejšia a nie je vo svojom vnútri ambivalentná, a ak, jedná sa o nepatrné rozdiely medzi Arménmi z rovnomennej republiky a Arménmi v diaspóre,⁴² pričom sa však nespochybňuje ich arménska identita. Zjednodušene povedané, nejedná sa o spor, či sa vôbec Arméni žijúci mimo hranice aktuálnej Arménskej republiky môžu považovať za Arménov ako takých. Tento rozdiel však, myslím, vyplynul historicky zo samotnej segregácie Ž/židov od väčšinového obyvateľstva, čo sa Arménov netýkalo. V Osmanskej ríši, ako som vrela v kapitole o historickom kontexte Arslanovej diela, jestvovalo delenie na milléty, alebo administratívne celky rozdelené podľa etnického kľúča prevažujúceho obyvateľstva, ktorého správu si zabezpečovali národnosti samé, avšak jednotlivé národnosti prichádzali, samozrejme, do styku s ostatnými, a neboli tým pádom fyzicky vydelené.

Porovnaním prác oboch autoriek, ktorých teoretické časti predchádzajúce vlastnému výskumu rekapitulujú základné línie interpretácie identity, dochádzame v podstate k rovnakým záverom, kedy identita jednotlivca je fúziou medzi identitou kolektívnou a identitou subjektívnou. Hamar sa tejto otázke venuje v tretej kapitole druhej časti svojej

⁴¹ Hamar uvádza príklad sabatianizmu ako mesianistického hnutia masívne rozšíreného v Ž/židovských komunitách po celom svete a stojaceho v opozícií voči rabínskemu judaizmu, pozri s.73, in: HAMAR, Eleonóra. cit. d.

⁴² Delenie vyplýva z dlhodobej historickej situácie, kedy územie obývané Arménmi bolo už od raného stredoveku neustále delené medzi susediace mocnosti a stávalo sa tak nárazníkovým územím. V 19. storočí máme Arménov – poddaných Osmanskej ríše a Arménov – poddaných Ruského impéria.

práce nazvanej Židovská identita v premenách diskurzu, rozdelenej na tri podkapitoly uvedené otázkami čo je Ž/žid, čo znamená byť Ž/židom a ako sa niekto Ž/židom stáva, kde prvá otázka zhrňuje židovstvo ako súbor vonkajších, objektívnych, kvantifikovateľných znakov medzi ktoré možno zaradiť jednak fyzické aspekty prisudzované Ž/židovi (ako napríklad veľký nos) ako aj aspekty sociálne (zmiešané manželstvá, vzdelávanie, kriminalitu), a druhá otázka, čo znamená byť Ž/židom, reflektuje vlastné (ne)stotožnenie sa konkrétneho jedinca s danými charakteristikami.⁴³ „V opozici tak stojí na jedné straně diskurs, který konstituuje svůj předmět (tj. židovskou identitu jako kategorii) jako objektivně zakotvené východisko osobní identity subjektu, a na straně druhé diskurs, jenž nahlíží židovskou identitu jako výsledek reflexivního sebeporozumění subjektu.“⁴⁴ Tretia otázka, ako sa niekto Ž/židom stáva, sa zameriava na samotný proces prijatia danej identity jedincom, pre ktorý je charakteristická predovšetkým jeho dynamika a premenlivosť.

Vezmúc do úvahy tieto tri východiskové otázky, vo svojom terénnom výskume zameranom na rozhovory Hamar vydeľuje tri tendencie prijatia Ž/židovskej identity jedincom, tri typy zápletkového zvýznamňovania. Sú to príbeh odmietania a zmierenia s identitou, príbeh hľadania a nachádzania (alebo príbeh pátrania po identite, odhaľovania minulosti, ktorú rodičia zamlčali) a príbeh uvrhnutia ako viac menej stabilnej identifikácie subjektu so Ž/židovskou identitou.⁴⁵ Do tejto triády roztried'uje príbehy jednotlivých subjektov a nachádza v ich mnohosti tak spoločné styčné body.

⁴³ Hamar uvádza názorný príklad, kedy sa konkrétne znaky utvárajúce ideálny prototyp Ž/žida snažila vyčleniť tzv. židovská sociálna veda (Jewish social science), vzniknutá na začiatku 20. storočia v Berlíne. HAMAR, Eleonóra. Cit.d., s. 104.

⁴⁴ Tamtiež, s. 107.

⁴⁵ Tamtiež, s. 167.

6.2 Význam traumy

Výskum Hamar som si zvolila za vzorový pre analýzu arménskej vzorky aj z dôvodu, že oba národy, Židia aj Arméni, sú (spolu s Grékmi) národmi klasických náboženských diaspór, ktorých základným jednotiacim pilierom je náboženstvo a mimo iné „vykazujú starobylé tradície, znalosť více jazyků, akcent na obchodní talent a v neposlední řadě „*přenosné náboženské tradice*“.⁴⁶

Ako modifikujúci prvok identity oboch národov sa na prahu modernity stáva trauma, pre Arménov genocída z roku 1915, pre Židov holokaust, ktorá postupne nadobúda význam určujúceho prvku náležitosti k tej či onej skupine. Znakom, ktorý už nie je len metafyzicky zdieľaným dedičstvom celej skupiny ako napr. mýty o spoločnom pôvode či spoločnom zakladateľovi, ale znakom, ktorý sa postupne ukotvuje v kolektívnej pamäti skupiny ako celku, tak jej jednotlivých členov.

Obe autorky vykresľujú niekoľko tendencií, ako sa traumou bezprostredne zasiahnutí jedinci a ich rodinní príslušníci snažili s týmto zážitkom vyrovnat', ako ho zakotvovali v rodinnej pamäti či ako sa ho snažili vymazať a poprieť svoju identitu snahou o prijatie identity iného, zväčša hostiteľského národa. Treba však zdôrazniť, že mimo klinicky popísaný syndróm druhej generácie⁴⁷ nejestvujú presne dané šablóny, do ktorých by všetky príbehy zapadali a na základe ktorých by sa mohol jasne vydeliť koncept pamäte a identity tej-ktorej generácie. Pohybujeme sa v hmlistých, resp. mnohoznačných konceptov, ktoré tým, ako do nich vstupujú subjekty so svojou špecifickou skúsenosťou, nadobúdajú konkrétne, zovšeobecňujúce, avšak nikdy nie navlas rovnaké kontúry. Konkrétnymi empiriami zdieľajúcimi podobné znaky tak zapíňame idey zovšeobecňujúcich konceptov.

Košťálová vraví o tzv. mlčiacej (tj. prvej) generácií, ktorá traumatickú udalosť spracúva sama v sebe a o jej rekonštrukciu a o presné vyhraničenie jej kontúr sa usiluje generácia nasledujúca, pátrajúca: „Na jedné straně se sice generace potomků cítí být dědicem paměti svých předků, na straně druhé jsou však členové této skupiny z paměti vytrženi, cítí se být vykořeněni (viz syndrom druhé generace, manifestující se jako určitá identitární nezakotvenost v hostitelské společnosti). Zdálivě tady dochází k určité diskontinuitě společnosti - leitmotivem generace svědků traumatu je spíše zapomenout, zatímco

⁴⁶ KOŠŤÁLOVÁ, Petra. Cit. d., s. 118.

⁴⁷ HAMAR, Eleonóra. Cit. d., s. 123.

leitmotívom ďalších generácií jejich potomkú je svedčiť za své rodiče.“⁴⁸ Hamar prvú generáciu špecifikuje ako tú, ktorá priamo zakúsila traumu a generáciu jej potomkov ako špecifickú tým, že ich skúsenosť rodičov ako historická udalosť, ktorá sa odohrala pred ich narodením (prípadne v ich ranom veku) výrazne ovplyvnila, či už v pozitívnom alebo v negatívnom slova zmysle.⁴⁹ Sociologička ďalej podrobne rozoberá rôzne stratégie spracovania tejto tragédie prvou generáciou, ktoré prebiehali zväčša dvojakým spôsobom: prostredníctvom rozprávania (verbalizovaných spomienok) alebo nepriamo (indexálnymi znakmi ako sú gestá, pohľady, nepriamo odkazujúce na podnety).⁵⁰ Na základe priamej skúsenosti druhej generácie s jedným alebo druhým typom správania rodičov sa líšia aj ich spomienky a s nimi spojené pocity potomkov, ovplyvňujúce ich vlastnú identitu, ktorú sa buď snažia odlíšiť od identity rodiča, resp. ju potlačiť, alebo naopak, v rámci konceptu kolektívnej pamäte Mauricea Halbwachsa, sa pamäť ich rodičov a ich traumatické spomienky stávajú ich vlastnými, a tým pádom aj súčasťou ich identity, napriek tomu, že dané udalosti nezažili v prvej osobe.

Prvú generáciu Arménov preživších genocídu, resp. ich správane sa po traumatickej udalosti a ich reakciu na ňu, popisuje aj Bobelian vo svojom diele *Děti Arménie* a snaží sa ju vysvetliť z historického hľadiska.⁵¹ Tvrdí, že prevažujúcou reakciou preživšej generácie Arménov bolo mlčanie, spojené s faktom, že genocída bola v prvom rade mierená na likvidáciu mužov ako vodcov rodín, patriarchov, a väčšinu preživších tvorili ženy a deti. Navyše, Arméni mimo krátkodobu jestvujúcej Prvej republiky v rokoch 1918-1920, kedy táto zanikla s inváziou vojsk Červenej armády, nedisponovali vlastným štátom, ktorý by sa zastal ich záujmov a vedel by ich asertívne presadiť, ako sa o to snažil v prípade Grékov grécky štát. Arméni síce mali na povojnových jednaniach vo Versailles svojich zástupcov, avšak po revízií Sèvreskej zmluvy, ktorú neodkázal reálne nik obhájiť z iniciatívy novovznikajúceho kemalovského Turecka, zostal ich hlas nevypočutý a vyznel do prázdna. Ostala teda len diaspora rozšírená po celom svete, sklamaná z nezájmu mocností o svoju vec, a uzatvárajúca sa do svojho roztrpčenia, a otázku genocídy po zániku Prvej republiky zatlačila do úzadia otázka (ne)spolupatričnosti so sovietskym Arménskom. „Jistě, Arméni na tragédii nikdy nezapomněli. Došlo vlastně k pravému opaku, neboť přeživší nadále truchlili a jejich děti a vnuci jejich šrámy podědili. Genocida však nebyla námětem rozmluv s okolním světem. Nebyla to ani zpolitizovaná otázka, ani ústřední bod politické mobilizace. Politická genocida

⁴⁸ KOŠŤÁLOVÁ, Petra. Cit. d., s. 127.

⁴⁹ HAMAR, Eleonóra. Cit. d., s. 119.

⁵⁰ Tamtiež, s. 120.

⁵¹ BOBELIAN, Michael. Cit. d., s. 128.

diaspory se koncentrovala na sovietskou Arménii a ne na genocidu.“⁵² Navyše táto diaspora sa neraz stretala s diskrimináciou, ako uvádza Bobelian na príklade diaspory v USA, a neraz sa jej členovia snažili zapadnúť zmenou svojho mena, ktoré bolo zreteľným indexom odkazujúcim na arménsky pôvod.⁵³ Zmena prichádza s rokom 1965, kedy arménski študenti v Jerevane manifestovali smútočným pochodom pri príležitosti 50-teho výročia genocídy a ktorý bol paradigmou v diskurze o genocíde medzi Arménmi po celom svete. Boja za uznanie traumy, zamlčovanej oficiálnou ideológiou kemalovského aj postkemalovského Turecka, sa tak ujíma nastupujúca druhá generácia, odhaľujúca traumatickú minulosť rodičov.

Druhá generácia, odhaľujúca svoje korene alebo nachádzajúca vnútorný konsenzus s ich akceptáciou, dotvára svoju identitu aj na základe skúseností ďalších subjektov druhej generácie, ktorých rodičia zdieľali rovnaký príbeh a tento priamo či nepriamo predávali svojim potomkom. Druhá – a v našom prípade tretia, vlastnou empiriou najmenej zainteresovaná generácia, sa tak – v prípade akceptácie životného príbehu rodičov – stávajú nositeľmi tohto príbehu, jeho šíriteľmi ako aj šíriteľmi povedomia o traume.

⁵² BOBELIAN, Michael. Cit. d., s. 134.

⁵³ Tamtiež, s. 130.

7. Prvá generácia

7.1 Yerwant

Yerwant, najstarší syn Hamparzuma z prvého manželstva s Iskuhi, bol autorkiným dedkom. Z textu prvej knihy, románu *Usadlost' škovránkov*, sa dozvedáme, že ako trinásťročný odišiel so súhlasom otca do Benátok a odtiaľ do Padovy, kde vyštudoval medicínu, pretože sa nemohol vystáť s macochou Nevart. V porovnaní s miernym a uspôsobivým Sempadom bol tvrdohlavejším, zanovitejším a Arslanová ho z pozície dieťaťa-vnučky opisuje ako nespochybniteľnú hlavu rodiny, ktorú všetci rešpektovali:

„Od dokonale vyholenej hlavy, ktorú si dával dôkladne holiť každý deň, cez krátku veliteľskú briadku, až po vyleštené poltopánky s precíznym zapínaním, vyžaroval dedko sebavedomie a veľkú vnútornú silu, ktorá sa však nevyučovala s istou vrtošivou autoritou, ktorú nik nespochyboval a ktorá okúzľovala nás, deti, práve preto, lebo neraz protirečila dokonale nepochopiteľným spôsobom rozvážne rozhodnutia ostatných dospelých v dome.“⁵⁴

Na príklade Yerwanta môžeme aj vďaka osobnému svedectvu Antonie najdôkladnejšie vysledovať vnútornú premenu vzťahu k vlastnej identite. Yerwant po príchode do Talianska a po rokoch strávených v ňom⁵⁵ prijal Taliansko za svoj druhý domov a prijal tak novú identitu, nezavrhnúc však starú. Mimo iné bol predovšetkým lekárom a táto identita vedca a vzdelanca bola, zdá sa, uňho dominujúcou:

„Taliansko je krajina, ktorá ho prijala a ktorá mu dala úspech a rešpekt; jeho lojalita je neoddiskutovateľná. Ale, s až prílišnou orientálnou nedôverou sa Yerwant naďalej cíti len poddaným, pre zmenu nie osmanským, ale talianskym. A poddaný nemá práva, ktoré by neboli odvolateľné, a je preňho prospešné vyhýbať sa politike. Je slobodným len vo svojom úzkom kruhu, neviditeľný, ale prítomný: tuná vykonáva svoju autoritu, ale beda aby z nej vyšiel! Tým je pre Yerwanta lekárstvo, v ktorom ho všetci poslúchajú.“⁵⁶

⁵⁴ ARSLAN, Antonia. *La masseria delle allodole*. Cit. d., s. 10: „Dalla testa completamente calva, che veniva rasata ogni giorno accuratamente, al breve pizzetto imperioso, agli stivaletti lucidi con le ghette abbottonate con precisione, il nonno emanava sicurezza di sé e una grande forza interiore, non disgiunta però ad una capricciosa autorità, che nessuno metteva in discussione e che deliziava noi bambini, proprio perché spesso contraddiceva, in modo del tutto incomprensibile, le assennate decisioni degli altri adulti di casa.“

⁵⁵ Ak sa Yerwant narodil v roku 1865, ako sa dozvedáme z tretej knihy, *Hluk drevených perál*, a do Talianska sa doplnil vo svojich trinástich (tj. v roku 1878), v roku 1915 mal 50 rokov a v Taliansku prežil 37 rokov, čiže značnú časť života.

⁵⁶ ARSLAN, Antonia. *La strada di Smirne*. Cit. d., s. 40: „L'Italia è il paese che lo ha accolto, e gli ha dato successo e rispetto; la sua lealtà è fuori discussione. Ma, con diffidenza molto orientale, Yerwant non si sente ancora altro che suddito, italiano invece che ottomano. E un suddito non ha diritti che non siano revocabili, ed è salutare per lui evitare la politica. È libero solo in un suo ristretto cerchio, invisibile ma palpabile: qui egli esercita la sua autorità, ma guai a uscirne. Così è per Yerwant la medicina, dove tutti gli obbediscono.“

Vidíme teda ambivalenciu oboch identít, ktoré v sebe Yerwant zdieľa – novoprijatú vedeckú, možno stotožniteľnú s talianskou, ktorou sa snaží zapadnúť a vymedziť voči pôvodnej – nie však voči identite Arména, ktorú (zatiaľ) nepopiera, avšak voči statusu poddaného, nerovnoprávneho obyvateľa suverénneho štátu, ktorý Arméni mali v Osmanskej ríši. Omnoho viac sa snaha o preváženie novoprijatej identity ukazuje až po prežití traumatickej udalosti, kedy sa Yerwant v snahe o plné prisvojenie si novej, venetskej identity (tentokrát môžeme hovoriť aj o identite hostiteľskej zeme a nie len o identite profesnej, ktorú táto implikuje), kedy „sa Yerwant snaží prilnúť k tejto zemi, k tomuto ľudu, hovoriť ich jazykov, zjemniť tvrdé guturály svojej materskej reči“,⁵⁷ čo sa mu napokon (z pohľadu domácich) úspešne darí:

„A pomaličky sa pre nich Yerwant stáva naozaj jedným z domácich, zaujíma sa o polia a o pestovanie pšenice, ryže či hrozna, a začína skupovať pôdu: každý týždeň, až do vypuknutia Druhej Svetovej vojny, bude jeho nízka zagulatená postava s pruhovanými gamašami a vysokými čižmami známa v celej provincii. (...) A tak jeho príznaky pomaličky ustúpia. Ale ten istý človek sa stále neodváža prehovoriť k svojim synom.“⁵⁸

Možno aj pre stotožnenie identity Arména v Osmanskej ríši s identitou druhoradého poddaného, sa Yerwant usiloval, aby jeho synovia Yetwart a Khayël vyrastali ako Taliani, avšak jeho prístup vytvoril medzi ním a synmi priepasť: „*Medzi Yerwantom a jeho synmi je však záhadná zóna temna, akoby vzájomný strach, podozrivé nahliadanie, ktoré sa nikdy nepremení v dôveru.*“⁵⁹ Neučil ich jazyku, nežiadal ho naučiť sa ani od svojej ženy a tá, podvedome reagujúc na striktné oddeľovanie Yerwantovej arménskej identity do čisto súkromnej sféry individua,

„...chráni synov od onej krvi, od oných spôsobov, od oných rítov; a ako budú synovia rásť, zmena aj meno. Ale ona, Teresa z rodu grófov Sartena, nevie, že v skutočnosti plní najhlbšiu vôľu manžela; uchopí sa toho, čo on urobiť nemôže, citového odcudzenia od vlastných synov, zničenia každej známky zvedavosti ohľadom Vzdialenej Krajiny...“⁶⁰

⁵⁷ Tamtiež, s. 69: „E Yerwant cerca di affezionarsi a questa terra, a questa gente, di parlare la loro lingua, di attenuare le roche gutturali della sua parlata natia.“

⁵⁸ Tamtiež, s. 69: „E pian piano per loro Yerwant diventa davvero uno di casa, s’interessa di campi e di coltivaizoni, di frumento di riso di vino, e comincia a comprare campagne: ogni settimana, fino allo scoppio della Seconda guerra mondiale, la sua piccola figura rotonda, con le ghette a righe e gli stivaletti alti, sarà popolare in tutta la provincia. (...) Così pian piano i suoi fantasmi arretrano. Ma lo stesso lui non osa parlare ai suoi figli.“

⁵⁹ ARSLAN, Antonia. La masseria delle allodole. Cit. d., s. 39: „C’è una misteriosa zona di oscurità fra Yerwant e i suoi figli, come una paura reciproca, un circospetto guardarsi che non diventa mai fiducia.“

⁶⁰ Tamtiež; s. 39: „Lei difende i figli da quel sangue, da quei modi, da quei riti; e i figli crescendo cambieranno anche il nome. Ma lei, Teresa dei conti Sartena, non sa che in verità adempie il volere profondo del marito;“

„Okrem toho, skvele skrýva svoju slabosť, ktorú nik nepozná. Ale svojim synom sa snaží dať to, čo sa mu zdá ako najväčší dar: úplnú prináležitosť k novej krajine, per t'archy spomienok, bez nánosu nostalgie, s pevnými materskými koreňmi v útulnej provinčnej realite: uzavretá spoločnosť, plynulé benátske nárečie, podľa ktoré sa všetci poznajú, šľachtici aj šľachticné, duchovní, úradníci, advokáti...“⁶¹

Pri plánoch ohľadom dlhoočakávanej cesty do Anatólie, ktorú Yerwant so Sempadom plánovali od októbra 1914 na koniec mája 1915, počas ktorých si vymieňali bohatú korešpondenciu, u Yerwanta vystupuje do popredia dlho potláčaná orientálna mentalita vyznačená precíznym plánovaním a štedrosťou pri vymýšľaní a zaobstarávaní darčiekov pre širokú rodinu a známym:

„Po celý zvyšok svojho života bude Yerwant na oné mesiace spomínať ako na vrchol svojho života, ako na absolútne šťastie: radosť, že si môže dopriať perfektnú organizáciu, konečne pocit odдыхu bez ohrozenia, chuť júlového hrozna, nejasná, vzdialená, krásna tvár mamy Iskuhi. A ponoriť sa do vôd kaskád, konečne sa očistiť, povstať. Znovuzrodenie.“⁶²

Yerwantov sen o Anatólii odráža mýtus Arménov o stratenej vlasti, o zemi Nairi, spájajúcej v sebe mýtus ideálnej, no stratenej krajiny mytologického zlatého veku, a niekdajších oných arménskych kráľovstiev staroveku.⁶³ Pre Yerwanta ako exulanta však znamená aj nádej, nespochybniteľnú existenciu rodnej zeme pevne zakotvenú v čase a priestore, ktorá je neustále otvorená pre návrat a ktorej samotná existencia dáva životu istotu a tvorí jeden z pilierov arménskej identity (ako Yerwanta, tak Arménov žijúcich v diaspóre vo všeobecnosti). Yerwantova arménska identita, ktorú neodhaľuje ani pred synmi a manželkou (a s ktorými o plánoch cesty nediskutuje, ktorí však na jeho zaniehanie nahliadajú zhovievavo a realisticky, tušiac v ovzduší čas vstupu Talianska do vojny) vyvrcholí jeho nevysloveným rozhodnutím kúpiť pri rodnom meste pozemok a presťahovať sa tam. Brata poveruje výstavbou vytúženého sídla. Plány však zhatí vstup Talianska do vojny a pre Yerwanta znamená zrušenie cesty obrovskú ranu:

s'incarica lei, senza saperlo, di ciò che lui non può fare, lo straniamento emotivo dei suoi figli, l'annichilimento di ogni curiosità per il Paese Lontano...“

⁶¹ Tamtiež, s. 41: „Per il resto, nasconde bene la sua debolezza, che nessuno conosce. Ma ai suoi figli egli cerca perciò di dare quello che gli pare il dono più grande, l'appartenenza totale al nuovo paese, senza peso di ricordi, senza carico di nostalgia, con forti radici materne in una accogliente realtà provinciale: una società ristretta, un liquido parlar veneto i cui tutti si riconoscono, nobiluomini e nobildonne, ecclesiastici, funzionari, avvocati...“

⁶² Tamtiež, s. 76: „Per tutto il resto della sua vita Yerwant ricorderà quei mesi come il culmine del suo tempo, l'assoluta felicità: la gioia di potersi concedere una perfetta organizzazione, il senso di un riposo finalmente senza minacce, il gusto dell'uva di luglio, il viso sfocato, lontano, bellissimo della mamma, Iskuhi. E reimergersi nelle cascate, purificarsi infine, risorgere. Una rinascita.“

⁶³ Pre jeden zo spoločne zidelných etnických mýtov o zemi Nairi, pozri: KOŠŤÁLOVÁ, Petra. Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie. Cit.d., s. 224.

„Sempad so zovretým srdcom číta: „Najdrahší bratu, myslím, že by sa mi páčilo kúpiť vilu poblíž Usadlosti, alebo si ju nechať postaviť. Ty a Ohannes by ste mohli riadiť práce...“ Po mnoho rokov si bude Yerwant pamätať onú frázu so svojim tichým plačom a pomalou, veľmi pomalou modlitbou: „Nepostavil som onen dom v zemi svojej stratenej vlasti... a tak ťa prosím, ó Pane Bože mojich otcov, dopraj mi ho v starodávnej vlasti nebeskej...“ A, s pribúdajúcimi rokmi bude nevýslovne trpieť uzavretou nostalgiou, ktorú nebude môcť zveriť nikomu, bez láskyplného rozhovoru so žiadnym z vnukov, v sladkej rodnej reči obsiahnutej v sebe a akoby umierajúci: bohatý a vinný, že ostal nažive.“⁶⁴

Ako však prestanú chodiť listy od brata, Yerwant šípi niečo zlé a nakoniec sa mu vďaka sieti kontaktov a vďaka šifrovaným správam od brata Zareha z Aleppa podarí zistiť nejasnú správu o pravdepodobnom osude Sempadovej rodiny. Yerwant je proti svojej vôli v tomto zdĺhavom procese pátrania po pravde plného tiesne a strachu znovu donútený okúsiť negatívnu stránku Orientálca, odsúdeného na čakanie, nemajúceho svoj osud pevne v rukách, a znovu naplno precíti svoj status Arména ako neželanej, druhoradej osoby, ktorej sa je ideálne najlepšie zbaviť.

„Izolovaná, samotárska je tretia cesta, cesta Yerwanta. On, muž netrepezlivý, bleskovo konajúci chirurg, sa musí znovu naučiť orientálnemu vyčkávaniu, závisieť od správ, ktoré prichádzajú, nemôcť spraviť nič. Nedá sa robiť nič iné než čakať a sledovať, ako jeho hrdosť v momente odumrela. Ak by sa vrátil, bol by paria, prekliaty ako ostatní... Dotknutý prázdnu odvahou chválorečníkov vojny, v onom smrteľnom lete okúsi Yerwant až do dna svoju intímnu odlišnosť, a prestane sa mať rád.“⁶⁵

Znovu prehodnotiť svoju identitu a vysporiadať sa s ňou vnútorne je Yerwant donútený s príchodom preživších sirôt, ktorých sa bez výhrad ujíma. Sú však preňho krutou, zhmotnenou pripomienkou všetkého, čo v sebe potláčal, a jeho nová, rokmi vbudovaná identita sa pod ich prítomnosťou rúca a odhaľuje sa ako umelá.

⁶⁴ ARSLAN, Antonia. La masseria delle allodole. Cit. d., s. 64: „Carissimo fratello, penso che mi piacerebbe comprare una villa accanto alla Masseria, o farmela costruire. Tu e Ohannes potreste seguire i lavori...“ Per molti anni Yerwant ricorderà quella frase, con un suo pianto segreto e una lenta, lenta preghiera: „Non ho costruito quella casa nella terra della mia patria perduta... così tu, o Signore Dio dei miei padri, ti supplico, dammela nell'antica patria celeste...“ E invecchiando, soffrirà tremendamente di una chiusa nostalgia che non può comunicare a nessuno, senza un colloquio d'amore con nesusno dei nipoti, con la dolce lingua materna compressa in sé e come morente: ricco e colpevole di essere sopravvissuto.“

⁶⁵ Tamtiež, s. 187: „Isolata, solitaria è la terza strada, quella di Yerwant. Lui, l'uomo impaziente, il chirurgo fulmineo, deve reimparare l'attesa orientale, dipendere dalle notizie che arrivano, non potere niente, non fare niente. Non c'è altro che aspettare e veder morire un po' alla volta il suo orgoglio. Se tornasse, sarebbe un paria, un maledetto come gli altri... Ferito dalla vacua baldanza del lodatori della guerra, in quell'estate mortale Yerwant assapora fino in fondo la sua intima diversità, e smette di amarsi.“

„Teraz musí Yerwant splatiť účty – trpké osobné účty. Hľa, kto sú Arméni: nie exotické ratolesti veľkých rodín vznešeného pôvodu a zdržanlivého výzoru, ale chudobní utečenci bez majetku, otrhaní úbožiaci hľadajúci azyl a obmedzujúci sa na holé prežitie, vykonávajú všetky možné remeslá. Komu záleží na tom, kým boli predtým? A on, Yerwant, každú chvíľu prijme švagrínú s deťmi, preživších, ktorí ich samotnou, holou prítomnosťou budú vzbudzovať súcit, odhalia pravú podstatu biedneho ľudu; a on, ktorý sa celé roky snažil pôsobiť dojomom rafinované orientálneho džentlmena, obklopeného aurou Orient expresu, ktorý podnecuje fantáziu, ale úbožiak ako mnohí, akurát o trošku šťastlivejší. Yerwant sa hanbí pred svojimi synmi.“⁶⁶

Na krátku dobu sa Yerwant znovu navracia k potencialite návratu do vlasti po skončení vojny, kedy so Zarehom, ktorý prišiel sirotu navštíviť do Padovy, kujú plán na znovuzískanie Sempadovho domu. Ako spojenca získavajú vzdialeného bratranca Arisa, ktorého úlohou je dom spravovať do doby, než Nubar, jediný mužský potomok a dedič dospeje a prevezme si dedičstvo. Sen sa však definitívne rúca s novými masakrami, ktorým padne za obeť aj Aris, a Yerwant sa tak definitívne rozhodne pochovať svoju arménsku identitu, čomu neváha obetovať aj preživšie deti:

„Yerwantove srdce na uzavrie, zapečatí navždy. Utlačený nekonečným pocitom viny – samotnej viny, že jestvuje ako Armén, že prežil, že dosiahol úspech – Yerwant nikdy viac dobrovoľne nezostúpi ku koreňom, ku ktorým prináleží, k zvučným, farebným spomienkam na Stratenú Vlasť, nikdy až pokým ich neporozpráva dievčatku vo forme vzdialených rozprávok, možno nedostupných, možno vysnených. Zaistí, samozrejme, aleppské deti: nechá ich priviesť do Talianska, zaplatí cestu, vychová ich: avšak potom ich znovu rozdelí, kruto, aj keď, s výnimkou Henriette, ich nechá vychovať ako Arménov. Dve v Amerike, u Rupena v Bostone; Nubar a Henriette s ním, v Taliansku. Jeho synov však starodávna vlasť ostane navždy zakázaná, uzatvorená vo vágnej pamäti ako niečo, čo nemožno negovať: nejaká fotografia, nejaké meno. A v roku 1924 požiada taliansku vládu o povolenie legálne odstrániť zo svojho mena tú zahanbujúcu koncovku zloženú z posledných troch písmen „ian“, ktoré

⁶⁶ ARSLAN, Antonia. La strada di Smirne. Cit. d., s. 67: „Ora Yerwant deve fare i conti – amari conti personali. Ecco chi sono gli armeni: non esotici rampolli di grandi famiglie, nobili origini e aria distaccata, ma poveri profughi con tutti i loro beni sulle spalle, cenciosi disgraziati alla ricerca di un asilo, ridotti ad arrangiarsi per sopravvivere, facendo tutti i mestieri. A chi importa chi erano prima? E lui, Yerwant, sta per ricevere la cognata e i suoi figli, i sopravvissuti, che con la loro sola, nuda presenza, susciteranno pietà, riveleranno la vera essenza di un popolo miserabile; e lui non sembrerà più, come per anni si è sforzato di apparire, un raffinato gentiluomo orientale, circondato da un'aura da Orient-Express che fa sognare, ma un poveraccio come tanti, appen aun po' più fortunato. Yerwant si vergogna davanti ai suoi figli.“

neodvolateľne poukazujú na arménsky pôvod. Amputované meno môže byť kľudne aj tureckým.“⁶⁷

Napriek snahe potlačiť svoju arménskosť, zdá sa, že ju Yerwant presunul do osobnej sféry a predsa len ho naďalej v živote ovplyvňovala, ako je zrejmé z prológu, v ktorom dievčatko, autorku samotnú, privádza v deň jej menín do kostola, aby bola v duchu tradície predstavená svojmu svätému, Svätému Antoniov. Epizóda je vykreslená ako Yerwantova konečná akceptácia svojho osudu, zároveň však poukazuje na zvláštne puto s vnučkou, ktorej ako jedinej na sklonku života odhalí svoje vnútro a svoje spomienky:

„...viem, že ma dedko držal pevne za ruku, akoby sme spolu zdieľali tajnú emóciu, a že v istom okamihu (...) sa posadil na schodík, on, ktorý sa zvyčajne okúňal, akoby zdrvený myšlienkou, ktorá ho vydeľovala; a ja som zostala pred ním stáť, v tichosti a plná radosti, a čakala som. Dnes viem, že v tej chvíli ho dohonili jeho zosnulí a on sa v okamihu zdal byť starým kupcom, ktorý márne sníval o návrate do rodnej zeme Orientu, aby v nej ukončil svoje dni; a teraz sa zmieroval s tým, že zomrie tuná, v exile, ktorý však nebol exilom, pretože bol miestom všetkých ľudí, starodávna stratená vlasť.“⁶⁸

A bola to možno práve konečná rezignácia na zmierenie sa so stratenou vlasťou a pocit blížiacej sa smrti, ktorá primäla Yerwanta k odovzdaniu vzácných spomienok na starú vlasť najprv, na tragický bod zlom neskôr:

„Spojenectvo medzi mnou a dedkom Yerwantom sa uzavrelo toho večera. Pochopila som, že ma uznal a akceptoval. Mohla som pokojne zostať v jeho tieni, ktorý ma chránil ako veľký strom, mohutný dub plný hniezd. Ale stromy nerozprávajú: a on už bol v tej dobe naozaj unavený a starý, a skúšaný hrôzami onej neľudskej vojny, ktorá mu pripomínala tragédiu

⁶⁷ ARSLAN, Antonia. *La masseria delle allodole*. Cit. d., s. 139: „Il cuore do Yerwant si chiude, si sigilla per sempre. Oppresso da un infinito senso di colpa – la colpa stessa di esistere come armeno, di sopravvivere, di avere successo – Yerwant non scenderà mai più di sua volontà nelle radici della sua appartenenza, nei musicali, colorati ricordi del Paese Perduto, mai più fino a quando li racconterà alla bambina come fiabe lontane, forse inaccessibili, forse sognate. Provvederà, certo, ai bambini di Aleppo: li farà arrivare in Italia, pagherà il viaggio, li alleverà: ma poi li separerà di nuovo, crudelmente, anche se, tranne Henriette, li lascerà crescere come armeni. Due in America, da Rupen a Boston; Nubar e Henriette con lui, in Italia. Ai suoi figli, invece, l'antica patria sarà vietata per sempre, chiusa in una vaga memoria di ciò che è impossibile negare: qualche fotografia, qualche nome. E nel 1924 chiederà al governo italiano il permesso di togliere legalmente dal suo cognome quell'imbarazzante codina delle tre lettere finali „ian“, che denunciano inequivocabilmente l'origine armena. Il nome, amputato, può anche essere turco.“

⁶⁸ Tamtiež, s. 13: „...so che il nonno mi teneva saldamente per mano, come se condividessimo una segreta emozione; e che a un certo punto (...) si sedette su un gradino, lui di solito così schizzinoso, come accasciato da un pensiero che lo isolava; e io rimasi, quiete e piena di gioia, in piedi davanti a lui ad aspettarlo. Oggi so che fu in quel momento che i suoi morti lo raggiunsero, ed egli subito sembrò un vecchio mercante stanco, che aveva invano sognato di ritornare a concludere i suoi giorni nella natia terra d'Oriente; e ora si rassegnava a morire qui, in un esilio che però non era più esilio poiché era il luogo di tutte le genti, l'antica patria perduta.“

svojho zmiznutého ľudu. A tak mal potrebu, konečne, k niekomu prehovoriť, vyrozprávať sa, ospravedlniť svoj dlhý zármutok. Cítil sa vinným, že prežil (...) A rozprával, rozprával.“⁶⁹

Dedko Yerwant je tak príkladom dialektickej identity, ktorá osciluje od tichej, zmierlivej akceptácie chápanej v zmysle nevyhnutelnosti, ako zvonka danej identity, ktorá je nespochybniteľná, avšak ktorú je radno potlačiť v prospech individuálnej, adaptovanej na prostredie hostiteľskej krajiny, cez snahu potlačiť a vymazať túto identitu pod vplyvom prežitej traumy až po konečnú akceptáciu. V Hamarovej typologizácii je jeho príbeh na pomedzí medzi príbehom odmietania/zmierenia a zároveň uvrhnutia, keďže arménska kolektívna identita je v Yerwantovi prítomná od začiatku a je si jej plne vedomý. Túto identitu nepopiera, skôr sa ju snaží upozadiť a vyrovnáva sa s ňou, neúspešne, sám. Voči svojim potomkom zvolil taktiku mlčania, kedy títo vedeli o otcovom pôvode, avšak nakoľko sa o ňom nerozprávalo, vznášala sa vôkol neho aura tajomna, a otec sa všemožne snažil, aby sa synovia identifikovali predovšetkým ako Taliani. Mlčanie prelamuje až na sklonku života voči vnučke, zástupkyni tretej generácie.

⁶⁹ ARSLAN, Antonia. Il rumore delle perle di legno. Cit. d.; s. 52: „L'alleanza fra me e nonno Yerwant si stabilì quella sera. Io capii che mi aveva riconosciuto e accettato. Potevo stare tranquilla nella sua ombra che mi proteggeva come un albero grande, una solida quercia piena di nidi. Ma gli alberi non parlano: e lui ormai era davvero stanco, e vecchio, e provato dagli orrori di quella guerra disumana, che gli ricordava la tragedia del suo popolo scomparso. Così aveva bisogno, finalmente, di parlare con qualcuno, di raccontarsi, di giustificarsi per la sua lunga pena. Si sentiva colpevole per essere sopravvissuto (...) E raccontava, raccontava.“

7.2 Preživší: Arussiag, Nevart, Henriette a Nubar

Ďalšími predstaviteľmi prvej generácie popri Yerwantovi sú štyria súrodenci, deti Sempada a Šušanig, ktorých zachránil Zareh za pomoci Izmény, Izáka a Nazima, a ktorých prichýlil Yerwant v Padove. Skúsenosť týchto je rozdielnou v tom, že na vlastnej koži prežili pochod smrti, predstavujú očitých svedkov a narozdiel od Yerwanta ich najranejšie spomienky odkazujú práve k traumatickej udalosti.

V *Usadlosti škovránkov* Arslanová explicitne hovorí, že najranejšia spomienka Henriette sa vzťahuje ku smrti otca, s'átého pri masakri v Usadlosti:

„Pre Henriette, ktorá má tri roky, sa od toho okamihu čas zastavil. Vôňa veľkých oválnych domácich bochníkov posypaných sezamom a chrumkavým makom; kyslastá vôňa troch doplna naplnených misiek jogurtom s nakrájanými uhorkami; tá intenzívna vôňa baklažánov a kozieho syra, karafy vody z kaskády a šumivého muštu: všetko sa v nej spojí v jediný, večný pocit viny, urážky, neprístojnosti. V onen vzdialený slnečný májový deň bola ona a jej rodina, malí a j veľkí, súdení a uznaní vinnými – za to, že existovali: a Boh si zakryl oči.“⁷⁰

Na Henriette, ktorá spoločne s Nubarom, jediným preživším mužským potomkom rodiny, ostane žiť s Yerwantom, nakoniec po celý zvyšok svojho života, zanechá prežitá trauma doživotné stopy:

„Henriette nikdy viac nebude hovoriť materským jazykom, a v každom ďalšom jazyku, rovnako ako aj v každej krajine sveta, sa bude navždy cítiť cudzinkou: niekým, kto kradne chlieb, všade bude cudzinkou, bez rodiny, závidiac druhým deti. Schúlená do kľbka bude každú jednu noc po tme plakať, a prežívať: až kým sa neuchýli do tichej otupenosti, žijúci pahýľ nečinne čakajúci na návrat stratenej vlasti, s Božím svetlom a nevinným pohľadom otca.“⁷¹

Samotnej Henriette je venovaná dedikácia prvej knihy trilógie, v ktorej je nazvaná dievčatkou, ktoré nevyrástlo. Ako ustrnutú v pozícií dieťaťa, rozmarného, bojzlivého

⁷⁰ ARSLAN, Antonia. *La masseria delle allodole*. Cit. d., s. 86: „Per Henriette, che ha tre anni, da quel momento il mondo si ferma. Il profumo dei grandi pani ovali fatti in casa, ricoperti di sesamo e di croccante papavero; l'odore agretto delle tre colme ciotole di yogurt coi cetrioli affettati; quello intenso delle melanzane e del capretto, le caraffe di acqua-di-cascata e di sidro frizzante: tutto si coagulerà in lei in un'unica, perenne sensazione di colpa, di offesa, di inadeguatezza. In quella lontana solarre giornata di maggio lei e i suoi familiari, piccoli e grandi, tutti sono stati giudicati, e trovati colepvoli – di esistere: e Dio si è velato.“

⁷¹ Tamtiež, s. 103: „Henriette non parlerà mai più la sua lingua materna, e in ogni altra lingua, come in ogni paese del mondo, si sentirà per sempre straniera: qualcuno che ruba il pane, fuori posto dovunque, senza famiglia, invidiando i figli degli altri. Arrotolata su se stessa nel buio, piangerà ogni notte, ogni notte, sopravvivendo: finché si rifugerà in una quiete ebetudine, tronco vivente che attende passivo il ritorno della patria perduta, con la luce di Dio e lo sguardo innocente del padre.“

a úzkostlivo si strážiaceho svoje veci a bytostne pripútanú k postave strýka, si ju z raného detstva nesie v pamäti autorka, opätovne akcentujúca rolu jazyka – tiež na úrovni dieťaťa:

„Ako stvorenie diaspóry, nemala viac rodný jazyk. Hovorila mnohými, aj svojim, arménskym, avšak drevným, neprirodzeným spôsobom: ako cudzinka. Vo všetkých robila chyby a nikdy nechcela rozprávať príbeh svojej záchrany. Zabudla svoj vek (keď sa vylodila v Taliansku, bola tak útla a vychudnutá, že jej ubrali dva či tri roky). Ale každý večer prichádzala k nám domov na večeru s dózou sušienok v rakúskom štýle, s obrovskými pohármi domáceho jogurtu, s paklavou plnou orechov a medu: a jej prítomnosťou naplnila dom temnými spomienkami.“⁷²

„...mala mnohé tajomstvá a prísne si ich strážila, nikdy nenosila nízke opätky a nedovolia, aby jej hocikto otvoril kabelku.“⁷³

Henriette tak ostáva uväznená vo svojom vlastnom svete a, rovnako ako aj ostatné Sempadove deti, stáva sa pre Yerwanta bolestivou pripomienkou arménskeho osudu – a aj preto, zostávajúc pri strýkovi a jeho rodine, je jej poskytnutá talianska výchova v snahe prerobiť ju – a pre Yerwantovu rodinu nejasným, ponurým, tajomným indexom odkazujúcim na identitu otca, o ktorej sa nikdy nehovorilo, a ktorá sa pred nimi odhaľuje v zlovestných, desivých farbách.

Toto znamenie nešťastia si však najviac nesú dve najstaršie dcéry, Arussiag a Nevart, ktoré zažili najviac zverstiev, a ktoré aj pre rovnakú skúsenosť držia pri sebe a spoločne Yerwantovi hneď v úvode oznamujú, že chcú odísť do Ameriky – ktorá nahrádza obraz stratenej vlasti obrazom zasnúbenej zeme, bez prímеси nešťastia – k strýkovi Rupenovi – a nakoniec vo svojom ciele uspejú. Dovtedy sú ale čoskoro oddelené od zvyšných súrodencov, dané do výchovy rádových sestier s narysovanou budúcnosťou učiteliek, ktorú s výsmechom odmietajú. Ku prežitej traume sa stavajú s iróniou a výsmechom, ktoré hrajú rolu obranného mechanizmu a odstupu voči prežitému.⁷⁴

Vnútorne spracovanie tragédie všetky deti vyjadrujú neverbálne a len z indexiálnych znakov možno vyvodit', na aké zažité vzorce správania odkazujú. Najlepšie to vystihuje opis

⁷² Tamtiež, s. 7: *Creatura della diaspora, non aveva più una lingua madre. Parlava molte lingue, compresa la sua, l'armeno, in modo legnoso, innaturale: come una straniera. In tutte faceva sbagli, e non volle mai raccontare la storia della sua sopravvivenza. Aveva dimenticato anche la sua età (in Italia, quando sbarcò era così minúta e patita che le tolsero due o tre anni). Ma ogni sera, a casa nostra, veniva a cena portando vassoi di biscotti alla moda austriaca, enormi vasi di yogurt fatto in casa, paklavà colmo di noci e di miele: e la sua presenza riempiva la casa di memorie oscure.*“

⁷³ Tamtiež, s. 7: *„...aveva molti segreti e se li teneva stretti, non portava mai tacchi bassi e non permetteva che aprissi la sua borsetta.*“

⁷⁴ ARSLAN, Antonia. *La strada di Smirne*. Cit. d., s. 145.

ich stravovania, kedy si až úzkostlivo strážia jedlo, o ktoré museli za pochodu smrti bojovať a ukrývať ho pred vyhladovanými súputníkmi, nulové stravovacie návyky, jedenie až do zvracania.

„...kradnú kúsočky chleba, kôrky syra, zvyšky polenty, a všetko pchajú do vreciek farebných zásteriek, jednej červenej a druhej modrej, ktoré im dala vyrobiť Teresa. A každý deň Letizia trpezlivo prehliadne vrecká, bez toho, aby ich vyhrešila, a povytáhuje von všetko, čo napchali dnu. (...) Naučila sa, že presne vedľa, čo do vreciek ukryli, a ak sa niečo z toho neobjaví, spustia hlučný plač, na ktorý sa zbehne celý dom...“⁷⁵

„Z času na čas, počas búrlivých mesiacov po ich príchode, im bolo povolené nejst' pri stole s rodinou, ale v kuchyni. A tam, čas od času, prestali voči jedlu búriť, prestali neprestajne sa napchávať až do zvracania a schovávať chlieb. Je zbytočné vravieť, že tam sú myši, či chrobáky alebo mravce: žiaden živočích ich nevystraší, naopak, vidia ho ako potencionálnu potravu, a nebolo neobvyklé, že Nubara v prvých mesiacoch neraz prekvapili, ako štvornožky lovil a jedol mravce.“⁷⁶

⁷⁵ Tamtiež, s. 135: „...rubano pezzetti di pane, croste di formaggio, avanzi di polenta, e ficcano tutto nelle tasche dei grembiolini colorati, uno rosso e uno blu, che Teresa ha fatto fare per loro. E ogni giorno pazientemente Letizia esplora le tasche, senza sgridarli, e tira fuori tutto quello che ci hanno ficcato dentro. (...) Ha imparato che loro sanno esattamente cos'hanno nascosto in tasca, e se qualcosa non ricompare, scoppiano in pianti rumorosi, facendo accorrere tutta la casa...“

⁷⁶ Tamtiež, s. 135: „Un po' alla volta, nei mesi frenetici dopo il loro arrivo, gli è stato permesso di non salire a tavola con la famiglia, ma di mangiare in cucina. E là, un po' alla volta, hanno smesso di agitarsi per il cibo, di ingozzarsi continuamente fino a vomitare, di nascondere pane dappertutto. Inutile dirgli che ci sono topi, o scarafaggi, o formiche: nessuna bestia li spaventa, anzi, le vedono come un possibile cibo, e non era difficile sorprendere, nei primi mesi, Nubar a quattro zampe che cacciava e mangiava formiche.“

7.3 Slečna Mac Arpianian

Ďalším príkladom Arména preživšieho genocídu je postava slečny Mac Arpianian, ktorá malú Antoniu na Yerwantove prianie vyučovala francúzštine. Nedozeďáme sa podrobnosti životných osudov slečny Arpianian, avšak zaužívané rituály pravidelných vyučovacích hodín nám dávajú nahliadnuť do jej vnútra. Ako vraví Antonia, na záver lekcie nasledovalo pitie „kávy na arménsky spôsob“ a následné veštenie z usadeniny, vždy s rovnakými výsledkami – učiteľka vyveštila Antonii život krásnej ženy, fyzicky odlišnej od jej skutočného vzhľadu, s krásnym manželom a exotickými cestami, a vzápätí sebe samej návrat svojho synovca:

„Žiadna z predpovedí úbohej slečny Mac, sa nikdy neuskutočnila, ani len tá, ktorá sa týkala jej samotnej a ktorú opakovala s odvážnou melanchóliou (a vyziabnutá tvárička sa zakaždým predĺžila pod ťarchou predpokladaného sklamaní): „Tentokrát príde, cítim to. Môj synovec vieš, je vysoký funkcionár Francúzskej republiky, a nikdy nemá čas, aby ma navštívil. Ale je mojím jediným príbuzným, všetci ostatní zahynuli počas Veľkého Zla, čo povieš, malička, príde?“⁷⁷

Synovec slečny Arpianian podľa všetkého zaujal ku svojej príbuznej rovnaký postoj ako Yerwant a jeho synovia k preživším príbuzným, ktorých síce zabezpečil, ale odpratal do lýcea, mimo zvyšných súrodencov a rodinného celku. Slečna Arpianian, ako jediná príbuzná z minulosti, nositeľka znamenia preživšej, no odsúdenej k smrti, musela synovcovi pripomínať jeho identitu odsúdenca, nerovnocenného elementu spoločnosti, ktorý je viac než žiaduce nepripomínať si a odstrániť z dohľadu, a synovec, podľa všetkého disponujúci aj identitou Francúza, o to ľahšie zatlačil svoju arménsku, menejcennú identitu do úzadia. Slečna Arpianian nakoniec zomiera sama a opustená vo vyhranenej izbičky v hoteli Leon Bianco, kde ju Antonii otec, Khayël a istý profesor, pravdepodobne jej kolega alebo nadriadený, rozmaznávali sladkosťami.

„A tak sa ďalší arménsky „pozostatok meča“ rozplynul na svetových cestách: krotký a snivý, neschopný brániť sa, neschopný bojovať, avšak ktorý sa ľahko rozplače.“⁷⁸

⁷⁷ ARSLAN, Antonia. Il rumore delle perle di legno. Cit. d., s. 64: „Nessuna delle sue previsioni, povera signorina Mac, si realizzò mai, neppure quella che la riguardava, ripetuta con coraggiosa malinconia (e il visetto sparuto le si allungava ogni volta per la prevista delusione): „Stavolta arriva, mel o sento. Mon neveu, tu sais, est un haute fonctionnaire de l'État français, e non ha mai tempo di venire a trovarmi. Ma è il mio unico parente, tutti gli altri sono morti durante il Grande Male, che dici, piccola, verrà?“

⁷⁸ Tamtiež, s. 66: „Un altro „resto della spada“ armeno disperso per le strade del mondo, mite e fantasticante, incapace di difendersi, iento a combattere, facile al pianto.“

8. Druhá generácia

8.1 Yetwart a Khayël

Ako som spomenula vyššie, Yerwantovi synovia Yetwart aj Khayël, boli vychovávaní ako Taliani. Otcove – a tým pádom aj ich – arménske korene im neboli neznáme, avšak nakoľko otec o vlasti nerozprával a od synov si držal odstup, nemali pre nich konkrétne obrisy. Pravdepodobne sa ani výzorom príliš nelíšili od rovesníkov, pretože ako tvrdila ich kamarátka: „Khayël bol jedným z nás (...) a na to, že je napoly Levantíneec, sme si spomenuli len keď sme videli jeho otca.“⁷⁹ Orient v podobe Sempada a jeho rodiny k nim prenikal len cez fotografie, ktoré boli exotikou, Iným, voči ktorému sa vyhradzovali ako voči niečomu vtipnému, nie seberovnému, niečomu, čo sa ich osobne netýka:

„Cudzinci, úplní cudzinci sú pre Yetwarta a Khayëla ich bratraci-rovesníci, synovia Sempada; a samotný Sempad je príbuzný, za ktorého sa trošičku hanbia, s hustými fúziskami a prostého výzoru, na hlave fez (ako sa len na tých fotkách smiali bratraci Sartenovci, za Yerwantovým chrbtom, a z jeho čerstvo nadobudnutého bohatstva).“⁸⁰

Napriek snahe, aby bola deťom vštiepená len identita z matkinej strany, však títo beztak v sebe zakúšali rozpor a pociťovali dedičstvo otcových predkov, ktoré nevedeli pomenovať konkrétnym menom: „Ale synovia, synovia: v tomto bode, vychovaní ako páni, komu len odhalia znepokojujúce slabosti, zvláštne ataky dobroty, ktoré ich ničia? Onú divokú hanblivosť pred dievčatami, ten pocit, že nikdy neboli svojimi plne prijatí?...“⁸¹

Naplno sa nejednoznačnosť identity Yerwantových synov prejaví v konfrontácií so sesternicami, kedy naplno zacítia rozdiely medzi Orientom a Západom a medzi svojou výchovou a výchovou sesterníc. Oni, navonok plnohodnotní potomkovia vznešených Sartoriovcov, upadajú do rozpakov objavujúc svojich príbuzných, tak odlišných, ktorí v nich vyvolávajú pocity hanby:

„Sú nezoznámiteľní“ bola myšlienka, ktorá im, čoraz nástojčivejšia, chodila po rozume. A polovičné úškrnky bratrancov Sartoriových, v onom priezračnom lete, sa do nich zapísali navždy. Sesternice na lýceu, tak neohrabané, budú zabudnuté a využívané na občasnú vrtochy

⁷⁹ ARSLAN, Antonia. La strada di Smirne. Cit. d., s. 144: „Khayel era uno di noi (...) Ci ricordavamo che era mezzo levantino solo quando vedevamo suo padre.“

⁸⁰ ARSLAN, Antonia. La masseria delle allodole. Cit. d., s. 40: „Estranei, del tutto stranieri sono per Yetwart e Khayël i cugini della loro età, i figli di Sempad; e lo stesso Sempad è un parente di cui vergognarsi un poco, folti baffoni e un'aria semplice, e il fez in testa (come risero di quelle fotografie i cugini Sartena, dietro le spalle di Yerwant e della sua fresca ricchezza).“

⁸¹ Tamtiež, s. 41: „Ma i figli, i figli: a questo punto, cresciuti da signori, a chi riveleranno le inquietanti debolezze, gli strani attacchi di bontà che li devastano? Quella timidezza selvaggia davanti alle ragazze, quel non sentirsi, mai, accettati fino in fondo?...“

dobromyseľnosti. Bratrance sa k nim správajú so zdvorilosťou určitého odstupu, avšak niektorú nedeľu ich vyzdvihnú na zmrzlinu alebo na prechádzku. Avšak nikdy ich nepredstavujú priateľom.“⁸²

Obaja chlapci sa tak zmietajú medzi súcitom a hrôzou, odstupom a ťaživým, ak nie zahanbujúcim pripomenutím si, že sa jedná o rodinu, ktorá, navyše, prežila hrôzy. V každodennom kontakte so sesternicami však čoraz viac zisťujú, že sú im bližšie ako si mysleli, a že otcova identita je rovnako ich identitou, a nemožno ju umlčať, ako vyznieva z autorkinho prehovoru k otcovi (z ktorého možno usudzovať, že ani otec sám, rovnako ako dedko, o udalostiach nerozprával, nezamýšľal sa nad nimi a svoju identitu akceptoval, ale nesnažil sa ju prehľbiť, nepátral po informáciách o kultúre a dejinách národa svojho otca): „A tak sa deň za dňom v tebe a v tvojom bratovi prehlbovalo vedomie onej nezlučiteľnej odlišnosti, onej starodávnej viny, ktorú by nedokázala zakryť žiadna maska. Škvrna krvi, otca a mena.“⁸³

Intenzívnejšie, pravdepodobne, zo svojej pozície staršieho brata a prvého rodinného príslušníka, ktorý sa so sesternicami a bratrancom zoznámil ako prvý, zaznamenal prerod a reflexiu vlastnej identity Yetwart. Od rozpakov, ľútosti, hanby, cez reflexiu traumatickej udalosti, ktorá mu priesračne jasne odhalila, že je jedným z nich, prichádza k uvedomeniu si svojej dvojakej identity a akceptáciu pozície staršieho brata-ochrancu:

„Mimo vzdelanie, som tiež ako oni? Mohol by som byť ako oni. Možno sa im podobám, a všetci si to všimnú,“ bijú v ňom na poplach úzkostlivé myšlienky, hanba z popieranej krvi, pokušenie zabudnúť. „Nech mŕtvi pochovávajú mŕtvych, a nech my žijeme v pokoji,“ našepkáva mu mäkko vnútorný hlas. „Poprieť širokú rodinu, poprieť Anatóliu“: aj tohto sa Wart hanbí, a spomína na masakre, na zabitého uja Sempada, na stratené životy...“⁸⁴

⁸² ARSLAN, Antonia. *La strada di Smirne*. Cit. d., s. 143: „...si accorsero che di quei cugini maldestri miracolosamente arrivati a salvezza, di quello zio dai modi provinciali e dall'eleganza un po' troppo chiassosa, insomma, si vergognavano un po'. „Impresentabili“ era il pensiero che sotto sotto scattava in loro, sempre più frequentemente. E i sorrisetti a mezza bocca dei cugini Sartena, in quell'estate luminosa, si fissarono in loro per sempre. Le cugine in collegio, così goffe, vengono dimenticate, e usate per qualche bonaria presa in giro. I cugini le trattano con gentilezza un po' distante, ogni tanto la domenica le vanno a prendere per un gelato o una passeggiata. Ma non le fanno mai incontrare coi loro amici.“

⁸³ Tamtiež, s. 58: „E intanto giorno dopo giorno si approfondiva in te – e in tuo fratello – la consapevolezza di quella diversità irrimediabile, di quell'antica colpa che nessuna maschera avrebbe più potuto davvero coprire. Il marchio del sangue, del padre e del nome.“

⁸⁴ Tamtiež, s. 76: „A parte l'educazione, sono anch'io come loro? Potrei essere come loro. Magari gli somiglio, e tutti se ne accorgeranno“, martellano in lui i pensieri ansiosi, la vergogna del sangue negato, la tentazione dell'oblio. „Che i morti seppelliscano i morti, e che noi viviamo in pace“ sussura una voce dentro di lui, morbidamente. „Rinnegare la famiglia, rinnegare l'Anatolia“: ma anche di questo Wart si vergogna, e ricorda le stragi, lo zio Sempad massacrato, le vite perdute...“

„...po prvýkrát cíti silné puto krvi medzi svojím otcom Yerwantom a lekárnikom jednoduchého srdca, ujom Sempadom. A spoločne vníma hrôzy, násilie, smrť ako niečo, čo zraňuje aj jeho, pretože po tom všetkom, aj on je Armén, má onú krv, onú tvár, ono meno, a bol by sa mohol veľmi ľahko nájsť vedľa uja Sempada, v Mestečku, v hrôzostrašnom mesiaci máj roku 1915.“⁸⁵

Avšak ani Yetwart, v dospelosti žijúci v Miláne a tým pádom oslobodený od tragédie večne zhmotňujúcej prítomnosti tety Henriette, netúži pátrať po arménskej minulosti. Vyštudovaný historik umenia, arménske umenie úplne zo svojej oblasti záujmu vylúči, a samotná profesia umelca proti vôli otca, ktorý chcel mať z neho lekára, ho vydeľuje z role obchodníka, človeka orientálneho typu. Arménska identita ostáva preňho len v rovine rodinných, nespochybniteľných pút, a pravdepodobne ju, ako otec, utláča do pozadia. Pre oboch bratov sa tak konfrontácia s arménskymi príbuznými, ktorý prežili traumu, stáva rovnako traumatickou udalosťou, studenou sprchou, ktorá im surovo odhalila identitu, ktorá im dovtedy ostávala neprístupnou, a ktorá touto skúsenosťou síce bola akceptovaná, avšak v prevažne negatívnych konotáciách, a upozadená identitou talianskou.

⁸⁵ Tamtiež, s. 79: „...per la prima volta sente la forza tutta orientale del legame di sangue fra suo padre Yerwant e il farmacista dal semplice cuore, lo zio Sempad. E insieme percepisce l'orrore, la violenza, la morte come qualcosa che ferisce anche lui, perché anche lui dopo tutto è armeno, ha quel sangue, quella faccia, quel nome, e avrebbe potuto facilmente trovarsi insieme a Sempad, nella Piccola Città, nel terribile mese di maggio del 1915.“

8.2 Hrayr

Ďalším príkladom druhej či tretej generácie je Antoniiin vzdialený príbuzný, Hrayr, brat Nubarovej budúcej manželky, taktiež Arménky, avšak z Etiópie, ktorých spolu s tromi ďalšími súrodencami potajme počas vojny hostil dedko Yerwant vo vidieckej vile v Dolo. Hrayr aj s bratom Aršavirom študujú na lýceu Moorat-Raphael v Benátkach, obaja sú vychovávaní ako Arméni, avšak Hrayr sa Antonii zverí, že pod vplyvom dobových ideologických prúdov sa rozhodol stať sa komunistom, ba čo viac, trockistom, a prestať hovoriť arménčinou:

„Jeho cieľom je teraz vymazať arménsku identitu, zabudnúť na minulosť, na masakre a na Stratenú Vlast'. Jeho novým mýtom je univerzálna vlasť všetkých robotníkov, Sovietsky Zväz, a buržoázny patriotizmus musí byť odstránený, zničený s celou dychtivosťou. A tak, keď naňho niekto prehovorí po arménsky, ako napríklad spolužiak z lýcea, ktorý ho jedného dňa stretol na moste Rialto, tvári sa, že nič nepočuje a rýchlo kráča preč. A predsa, úbohý Hrayr, jeho ťažkopádne črty tváre, živé, hlboké tmavé oči, veľké obočie spojené nad nemalým nosom, a predovšetkým jeho reč, oná melodická taliančina bez členov, s rovnakým zafarbením aké má teta Henriette, všetkona ňom dáva na vedomie jeho južanský pôvod. Len s tou výnimkou, že ľudia si myslia, že je Egypt'an alebo z Maghrebu, a on musí neochotne vysvetľovať, že je Arménom z Etiópie, kocept, ktorý je pre Taliana plný neznáma.“⁸⁶

Hrayr tak predstavuje smutný prípad druhogeneračného predstaviteľa identity, ktorej fyzické znaky zdieľa priam dokonale, avšak ktorý sa túto identitu snaží všemožne popierať nielen v prospech identity iného národa, ale v prospech nadnárodnej, globálnej identity proletariátu, v ktorej sa túži stať rovnocenným elementom a splynúť s masou seberovných, nerozlíšiteľných. Vďaka svojim vonkajším, fyzickým atributom však ostáva cudzí ako (zo svojho pohľadu) pre svojich, pre Arménov, tak aj pre Talianov, ktorý v ňom vidia Egypt'ana či Marokánca.

⁸⁶ ARSLAN, Antonia. Il rumore delle perle di legno. Cit. d., s. 116: „il suo ideale ormai è di cancellare l'identità armena, dimenticare il passato, le stragi e la Patria Perduta. Il suo mito è la patria universale di tutti i lavoratori, l'Unione Sovietica, e il patriottismo borghese va eliminato, distrutto con ansia. Così, se qualcuno gli parla in armeno, come il compagno di collegio che lo incontra in un giorno chiaro d'estate sul Ponte di Rialto, lui fa finta di non sentire e cammina via veloce. Eppure, povero Hrayr, le sue fattezze pesanti, i mobili, profondi occhi scuri, le grandi sopracciglia congiunte sul naso importante, e soprattutto il linguaggio, quell'italiano melodioso e privo di articoli che ha lo stesso timbro di zia Henriette, tutto in lui fa presto capire la sua origine meridionale. Solo che la gente lo crede egiziano, o maghrebino, e gli tocca sempre spiegare, con riluttanza, di essere un armeno d'Etiopia, un concentrato di stranezze per ogni italiano.“

9. Tretia generácia: Antonia

Tretiu generáciu predstavuje Antonia Arslan, empirický autor a rozprávač v jednom. Odmala vedela o svojom arménskom pôvode, vyrastala v prítomnosti tety Henriette, o ktorej vedela, že je preživšou pamätníčkou genocídy, avšak samotný príbeh rodiny jej ostával utajený. Poznala arménske symboly, jednotlivé znaky arménskej identity, ako uvádza sama, vedela, ktoré jedlá pochádzali z jej orientálnej pravlasti a ako znie dedkov materský jazyk. Sama o sebe v detstve premýšľala a ako o Arménke a Talianke zároveň:

„Aj my Arméni sme odišli do rozličných krajín, dorazili na rôzne miesta a zastavili sme sa tam; a tak máme príbuzných na celom svete. A začala som si odriekať zoznam miest, kde sme mali príbuzných, a ich mená, obracajúc ich v ústach ako cukrík.“⁸⁷

„...dedko spieval vo svojom tajomnom jazyku, slová tak sladké, že sa zdalo, akoby ich ani nehovoril on, hlasom hlbokým, akoby obráteným do seba samého; a ja som ho zdola, z jeho blízkosti počúvala a počúvala: a zdalo sa mi, že som doma, akoby som sa v skutočnosti navrátila do teplého hniezda.“⁸⁸

Uvedený príklad krásne ilustruje, že za Arména sa považuje každý, kto má aspoň čiastočný arménsky pôvod, nezáležiac na tom, ako hlboko s ním je stotožnený – pokiaľ ho však prijíma a je mu predostieraný ako fakt, arménske spoločenstvo ho považuje za svojho člena. Zlomovou udalosťou je však pre Antoniu jedno z mnohých bombardovaní za Druhej Svetovej vojny, počas ktorého rodičia pri úteku do protiletického krytu postaveného na záhrade na ňu zabudli a ona sama nebojácne zišla na dvor, kde našla nehnuto sedieť dedka. Keď napokon pribehli rodičia, hádajúc sa, kto dcérku v dome zabudol, vystúpil dedko so slovami, že prišla za ním sama, z vlastnej vôle a spoločne strážili dom. Medzi dedkom, dovedy odosobnenou autoritou držiaca si odstup, a vnučkou sa tak vytvára puto, a dedko si napokon vyberá ju ako poslucháča a dediča, ktorému zveruje svoje spomienky.

Pre Antoniu tak získava nesmiernu dôležitosť alpský hotel bratov Doglioni ako miesto pamäte spojené s prvými dedkovými spomienkami, zatiaľ tými radostnými:

„Chladný, suchopárny, autoritatívny bol tento dedko (prirodzenou autoritou, ktorá okúzľovala najmenších). Ale dievčatko si bude pamätať, pod hustou besiedkou vistérií Alpského Hotela

⁸⁷ ARSLAN, Antonia. La masseria delle allodole. Cit. d., s. 9: „Anche noi armeni siamo andati in tutti i paesi ma, giunti in un posto, ci fermiamo; e così abbiamo parenti in tutte le parti del mondo. E cominciai a ripetermi l'elenco delle città dove avevamo parenti, e i loro nomi, rigirandomeli in bocca come una caramella.“

⁸⁸ Tamtiež, s 11: „...il nonno cantava, nella sua lingua misteriosa, parole così dolci che non sembrava nemmeno lui a pronunciarle, con voce profonda, come rivolto a se stesso; e io dal basso, vicina a lui, ascoltavo, ascoltavo: e mi pareva di essere a casa, mi pareva proprio di rientrare in un nido caldo.“

Bratov Doglioni: „Toto nie je pravé hrozno, je bledé, málo chutné; v mojej vzdialenej vlasti rozkvitali obrovské strapce, a mlieko a med mali chuť východnej archy.“ „Nezastavuj ho, keď rozpráva,“ vravelo si dievčatko – a našťastie starý pán pokračoval, akoby sám pre seba: „Žiadna chuť sa jej nevyrovná; s tetou Mariam sme robievali jogurt, a bol som v tom tak dobrý, že mi dovolila, aby som jej pomohol pripraviť paklavu.“ A tak dievčatko po prvýkrát nazrelo cez okno, ktoré sa otváralo do Stratenej vlasti, skrz sladký zmysel chuti, skrz sen o vzdialenej chuti. (...) Ma dedko jej dal niečo iné: žijúcu ozvenu vôní a chutí, skutočnú potravu, zrod nostalgie.“⁸⁹

Antoniin chod myšlienok ukazuje, ako si bola vedomá významu, ktoré malo dedkovo rozprávanie o svojom pôvode, o ktorom nikdy nehovoril explicitne, a akou vzácnou udalosťou bolo, keď jej dovolil nahliadnuť do svojho vnútra. K samotnému príbehu o masakre v Usadlosti slávikov však dedko pristúpil až po záhadnej chorobe, ktorú Antonia prekonala práve s jeho pomocou a autorka samotná v rozhovoroch uviedla, že to bola forma odmeny. Dedko musel tušiť, že táto, jemu najbližšia vnučka túži poznať pravdu a svoju traumu sa rozhodol odovzdať ďalej ako dlhoočakávané dedičstvo a povinnosť:

„A tak ma teda Yerwant odviedol pod vistérie alpské hotela bratov Doglioni, a naposledy mi porozprával o svojej mame Iskuhi s broskyňovými líčkami, o Sempadovi a Šušanig, o Azniv a Veron, o Mestečku a o konci svojho ľudu: a odvtedy tie príbehy ostali v mojom vnútri, ukryté a strážené v ich tajnom šuplíku.“⁹⁰

Antonia tak ako predstaviteľka tretej generácie vyrastá v príbehu uvrhnutia, nerieši v sebe dilemu identít, ale akceptuje obidve, bez zamýšľaní sa nad nimi. Keďže neprišla do bezprostredného kontaktu s traumou ako jej otec so strýkom, druhá generácia, ktorá musela riešiť svoju identitu, dovtedy ukrývanú, v ostrej konfrontácii s Iným, ktoré malo výrazne negatívne konotácie, pre Antoniu je armenicita objektivizovaná vo forme jej dedka, jej tety a predovšetkým vo forme symbolov – zbožnosti, písma, nezrozumiteľného, ale zvučne znejúceho jazyka, sladkostí a postupom času, s dedkovým rozprávaním, aj synesteticky

⁸⁹ Tamtiež; s. 38: „Freddo, asciutto, autoritario è questo nonno (una naturale autorità che incanta i più piccoli). Ma la bambina ricorderà, sotto il denso pergolato di glicini dell'Albergo Alpino Fratelli Doglioni: „Questa non è uva vera, è pallida, sa di poco; nel mio paese lontano fiorivano i grappoli immensi, e latte e miele avevano il sapore dell'arca d'Oriente.“ „Non fermarlo mentre racconta,“ si dice la bambina – e per fortuna il vecchio signore come fra sé prosegue: „Nessun sapore è come quello; con zia Mariam facevamo lo yogurt, ed ero così bravo che mi lasciava aiutare a preparare il paklavà.“ Così la bambina si affaccia per la prima volta alla finestra che si apre sul Paese Perduto, attraverso il dolce senso del gusto, il sogno del sapore lontano. (...) Ma il nonno le ha dato un'altra cosa: l'eco vivente di odori e sapori, un nutrimento vero, la nascita della nostalgia.“

⁹⁰ ARSLAN, Antonia. Il rumore delle perle di legno. Cit. d., s. 74: „Fu così che Yerwant mi portò sotto i glicini dell'albergo alpino Fratelli Doglioni, e mi raccontò per l'ultima volta della sua mamma Iskuhi dalle gote di pesca, di Sempad e Shushanig, di Azniv e Veron, della Piccola Città e della fine del suo popolo: e da allora quelle storie rimasero dentro di me, nascoste e vigili e protette nel loro cassetto segreto.“

farbami asociovanými s chuťami a vôňami. Ako jediná nositeľka komplexnej rodinnej kolektívnej pamäte naprieč generáciami, s presahom do kolektívnej pamäte anatólskej rodiny a dokonca do udalostí pred dedkovým narodením, stáva sa poslom, v ktorom sa príbeh uzatvára a spracúva, nadobúdajúc jasné kontúry a široké konotácie, a v Antonii tak dozrieva posielanie, často spájané práve s druhou či treťou generáciou – šíriť vedomie o historickej udalosti, úzko zasahujúcej rodinné vedomie a pamäť ďalej.

Možno práve preto, že arménska identita skrz prerozprávanie príbehu prevážila v Arslanovej až na sklonku jej života, sa nedá povedať, žeby príbeh jej starého otca ostal formatívnym rámcom celého jej života, ktorý mu ona podriadila, nie. S nadobudnutým vedomím, ktorému dopomohlo aj vlastná historická heuristika a poznanie širších konotácií, spoznávanie podobných príbehov jednotlivcov preživších genocídu a ich potomkov, sa arménska identita u Arslanovej stáva dominantnou a formou nástroja, dedičstva určeného nielen vlastným potokom, avšak v širšom slova zmysle celému spoločenstvu.

Tento dojem získaný z Arslanovej románov vystihuje aj jej vlastná sebaidentifikácia, o ktorej porozprávala v rozhovore so Stefaniou Garna:

„Prirodzene, som Talianka, cítim sa byť Taliankou, dostala som vzdelanie v Taliansku; dokonca som dlhé roky som vyučovala taliansku literatúru. Každopádne, táto časť mňa samej uzavretá vo vnútri, akoby v zámotku, ktorá nijakým spôsobom nevyšla na povrch, bola zdrojom mojej malej vnútornej nerovnováhy. A teda fakt, že sa mi podarilo prostredníctvom prečítania všetkých týchto kníh, prekladom Varužana a predovšetkým napísaním Usadlosti škovránkov nechať ju vyplávať na povrch a dovoliť jej rozkvitnúť, mi dal rovnováhu a o to väčšiu radosť byť Taliankou, pretože sa cítim byť tiež Arménkou. Teda uzmierená.“⁹¹

⁹¹ GARNA, Stefania. La masseria delle allodole: storie e storia al femminile. Online:

http://www.unive.it/media/allegato/dep/Interviste%20e%20testimonianze/10-Intervista_Arslan.pdf

„Io naturalmente sono italiana, mi sento italiana, educata in Italia; ho insegnato per tanti anni letteratura italiana, figurati. Tuttavia, questa parte di me chiusa dentro, come imbozzolata, che in nessun modo era venuta alla luce, mi creava un qualche piccolo scompenso interno; mentre il fatto di essere riuscita, attraverso la lettura di tutti questi libri, la traduzione di Varujan e soprattutto la scrittura della Masseria delle allodole, a farla emergere e a farla fiorire mi ha dato un equilibrio e una maggiore felicità di essere italiana proprio perché mi sento anche armena. Quindi riconciliata.“

Záver

Arslanovej trilógi sa stretla s obrovským ohlasom v Taliansku, ale aj za hranicami, o čom svedčia preklady jej *Usadlosti škovránkov* do niekoľkých svetových jazykov, mimo iného do západnej arménčiny. *Usadlost' škovránkov* sa dočkala dvoch ďalších reedícií z rokov 2010 a 2015 a filmového spracovania z roku 2007 v podaní bratov Tavianiových, ktorí za ňu získali ocenenie Efebo d'oro, *Cesta do Smyrny* potom ďalšieho vydania z roku 2015. Autorka samotná získala za *Usadlost' škovránkov* ocenenie Premio Stresa za rok 2004 a bola jednou z nominovaných na cenu Premio Campiello toho istého roku. Autorka pravidelne poriada nielen čítania svojich kníh, ale aj opätovne vystupuje na pripomienkových akciách spojených s tragickými udalosťami minulosti ako je Giornata della memoria alebo festival arménskej kultúry Dessaran konajúci sa v jej rodnej Padove. Taktiež publikuje články týkajúce sa arménskej genocídy či všeobecne arménskej kultúry a dejín, ako napríklad štúdiu o ráde mechitaristov v Benátkach, publikovanom v zborníku Boghosa Levona Zekiyana, pápežského delegáta mechitaristickej kongregácie Benátok a armenistu Alda Ferrariho.⁹² Dôležitá je tiež Arslanovej záštita nad vydaním knihy o arménskej genocíde Claudea Mutafiana, jedného z najvýznamnejších súčasných arménskych historikov, *Mezt Yeghèrn, Krátka história arménskej genocídy* (Claude Mutafian. Metz Yeghèrn. Breve storia del genocidio degli armeni. Guerini, 2015), či publikácia zhrňajúca svedectvá Arménov preživších genocídu, ktorí našli svoj druhý domov v Taliansku *Pamät'. Talianske hlasy preživších Arménov* (Hushèr. La memoria. Voci italiane di sopravvissuti armeni. Guerini, 2007.). Posledným autorkiným počínom s cieľom šírenia povedomia o arménskej genocíde a prezentujúcom arménsku kultúru talianskej verejnosti je antológia poézie arménskych autorov, ktorí zahynuli počas genocídy, *Požehnaj tento trňový kríž* (Benedici questa croce di spighe... Antologia di scrittori armeni vittime del genocidio. Ares, 2017.).

Možno riecť, že svojím dielom zameraným na arménsku genocídu a predovšetkým pútavým beletristickým vyličením daných udalostí predstavila talianskej verejnosti donedávna málo známu tragédiu, predchodcu holokaustu, talianskej verejnosti a otvorila dvere hlbšiemu záujmu laikov aj akademikov o dané obdobie. Ako sa sama vyjadrila po prezentácii Varužanovej poézie v Puglii, „je to solidarita, ktorá sa rodí z čítania knihy, z ľudí, ktorá chce byť zdokumentovaná, vedieť, vysloviť svoju mienku.“⁹³ Arslanová sama vydala

⁹² Pozri ZEKIYAN, B. Levon; FERRARI, Aldo. Gli Armeni a Venezia. Venezia: Istituto di Scienze, Lettere ed Arti, 2004; s. 269.

⁹³ GARNA, Stefania. La masseria delle allodole: storie e storia al femminile. Online: http://www.unive.it/media/allegato/dep/Interviste%20e%20testimonianze/10-Intervista_Arslan.pdf : „E' proprio

v nasledujúcich rokoch mimo arménskej trilógie ďalšie diela krásnej literatúry venujúce sa arménskej tematike: zbierku noviel *Nádvorie rozprávajúcich slnečníc* (Il cortile dei girasoli parlanti, Edizioni Piemme, 2011), román *Knihá z Mušu* (Il libro di Mush, Skyra, 2012), rozprávajúci historický príbeh sestier, ktoré na úteku pred masakrami zachránili starodávny cenný rukopis, či zatiaľ posledné dielo autorky, román zložený z troch príbehov zjednotených spoločnou ideou – podnetom k reflexii vlastnej identity pod názvom *List dievčaťu v Turecku* (Lettera a una ragazza in Turchia, Rizzoli, 2016).

Ako som, verím, vo svojej práci ukázala, celá trilógia je však nielen umelecky hodnotným zážitkom, ale aj – možno zámerne, možno nevedomky – ukázkovým obrazom pre reflexie trojgeneračnej identity a pamäte predstaviteľov národa, ktorý prežil traumu. Na vhodne zvolené ukážky charakteristiky predstaviteľov jednotlivých generácií a hlavných postáv trilógie som sa snažila, za vedomostí nadobudnutých skrz sekundárne práce etnografickej a sociologickej povahy, aplikovať poznatky o vzorcoch správania jednotlivých generácií z týchto oborov tak, ako ich máme zaznamenané na príklade ďalšieho národa nesúceho si so sebou traumu, Židov. Verím, že sa mi to aspoň čiastočne podarilo a skrz túto prácu som okrem toho predstavila v našich končinách zatiaľ málo známe Arslanovej dielo, ktorým vystavala literárny pamätník svojim predkom a svojmu ťažko skúšanému ľudu.

una solidarietà che nasce dalla lettura del libro, di gente che poi vuole documentarsi, sapere, esprimere un'opinione.“

Riassunto

L'obiettivo principale di questa tesi è rintracciare come si rispecchiano gli elementi della cosiddetta memoria delle tre generazioni nella trilogia armena di Antonia Arslan, come è riflessa l'identità di ognuno dei personaggi delle tre generazioni attraverso il trauma vissuto e se – e come – questa corrisponde alla testimonianza reale così come l'hanno descritta gli scienziati.

Oltre questo la tesi comincia con la breve presentazione dell'autrice mettendo l'accento sulla sua riscoperta della identità armena. Prosegue poi una breve analisi della trilogia, indaga lo stile specifico dell'autrice e analizza i personaggi attraverso la loro descrizione stereotipica „orientalizzata“. Un capitolo è dedicato alla breve storia dello sfondo storico – descrive l'ambiente nell'Impero ottomano dell'Ottocento e della vigilia della Prima guerra mondiale e parla degli eventi che hanno portato al genocidio armeno.

In conclusione, descrive brevemente com'è stata ricevuta la trilogia e sottolinea il contributo dell'autrice alla divulgazione della coscienza della storia e cultura armena, facendo cenno ad altri suoi lavori, sia della saggistica, sia della letteratura narrativa.

Zoznam použitej literatúry:

Primárna literatúra:

ARSLAN, Antonia. La masseria delle allodole. Rizzoli: 2004.

ARSLAN, Antonia. La strada di Smirne. Rizzoli: 2009.

ARSLAN, Antonia. Il rumore delle perle di legno. Rizzoli: 2015.

Sekundárna literatúra:

ARSLAN, Antonia. Come è nato questo romanzo; in: BOLLETTI, Rosetta. Scrittura e memoria. Lecce: Edizioni Frenis Zero, 2012.

BOBELIAN, Michael. Děti Arménie. Zapomenutá genocida a stoletý boj o spravedlnost. Praha-Litomyšl: Paseka, 2013.

GARNA, Stefania. La masseria delle allodole: storie e storia al femminile. Online:
http://www.unive.it/media/allegato/dep/Interviste%20e%20testimonianze/10-Intervista_Arslan.pdf

HAMAR, Eleonóra. Vyprávěná židovství. O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit. Praha: SLON, 2008.

<http://www.antoniarslan.it/>

<http://www.argentoeno.it/pages/23lug2009.htm>

CHUGURYAN, Vahram. 100 rokov ticha. Banská Bystrica: Belianum, 2015.

KOŠŤÁLOVÁ, Petra. Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie. Praha: SLON, 2012.

MARDIGANIAN, Aurora. Ravished Armenia: the story of Aurora Mardigian, the Christian girl who lived through the great massacres. Yerevan: Armenian Genocide Museum-Institute, 2013.

ŘOUTIL, Michal; KOŠŤÁLOVÁ, Petra; NOVÁK, Petr. Katastrofa křesťanů. Likvidace Arménů, Asyřanů a Řeků v Osmanské říši 1914-1923. Praha: Pavel Mervart, 2017.

SAID, Edward W. Orientalism. New York: Vintage Books, 2003.

VARUJAN, Daniel. Il Canto del Pane. guerini: 1992.